

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN YÖNETSEL YAPISI

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Fehmi Burak AYDIN

Ankara, 2025

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN YÖNETSEL YAPISI

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi

Fehmi Burak AYDIN

Proje Danışmanı
Doç. Dr. Ozan ZENGİN

Ankara, 2025

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DÖNEM PROJESİ DEĞERLENDİRME FORMU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı 23942318 numaralı tezsiz yüksek lisans öğrencisi Fehmi Burak AYDIN'ın "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yönetimsel Yapısı (Administrative Structure of the Turkish Republic of Northern Cyprus)" adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi tarafımda değerlendirilmiş olup

BAŞARILI

BAŞARISIZ

bulunmuştur.

Dönem projesi danışmanı olarak, adı geçen öğrencinin notunun, dönem projesinin Enstitünüz Müdürlüğüne tesliminden önce *Öğrenci İşleri Bilgi Sistemi*'ne (OİBS) tarafımdan işlendiğini beyan ederim.

DÖNEM PROJESİ DANIŞMANI ONAYI

TARİH: 05/02/2025

Doç. Dr. Ozan ZENGİN

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Doç. Dr. Ozan ZENGİN danışmanlığında hazırladığım “KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ’NİN YÖNETSEL YAPISI (Ankara 2025)” adlı dönem projesindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

05/02/2025

Fehmi Burak AYDIN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	iii
GİRİŞ.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIBRIS'A TARİHSEL BAKIŞ.....	6
1.1. Osmanlı Devleti Dönemi	6
1.2. Birleşik Krallık Dönemi.....	10
1.3. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi	12
1.4. Türkiye Müdahalesi ve Sonrası	13
1.5. Günümüz Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. ERKLER: YASAMA, YÜRÜTME VE YARGI.....	20
2.1. Cumhuriyet Meclisi Seçimleri ve Cumhuriyet Meclisi Üyeleri	23
2.2. Cumhuriyet Meclisinin Çalışma Düzeni ve Yasama Usulü	28
2.3. Cumhuriyet Meclisinin Denetim Yolları	31
2.4. Cumhurbaşkanı	33
2.5. Başbakan ve Bakanlar Kurulu	37
2.6. Yürütmeye İlişkin Diğer Temel Hususlar.....	39
2.7. Hukuk Düzeni ve Yargı	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DEVLET TEŞKİLATLANMASI	46
3.1. Merkezden Yönetim.....	48
3.1.1. Merkezi İdarenin Başkent Teşkilatı	49
3.1.1.1. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı	49
3.1.1.2. Başbakanlık Teşkilatı	52
3.1.1.3. Bakanlıklar	54
3.1.1.4. Merkeze Yardımcı Diğer Kuruluşlar.....	58
3.1.2. Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı	60
3.1.2.1. İlçe İdaresi	60
3.2. Yerinden Yönetim.....	63
3.2.1. Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları: Belediyeler	65
3.2.2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları	71
SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	76
ÖZET	79
ABSTRACT	80

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil. 1. KKTC Haritası	17
Şekil. 2. KKTC'nin Devlet Teşkilatı	47
Şekil. 3. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı	50
Şekil. 4. Başbakanlık Teşkilatı	53
Şekil. 5. KKTC'de Bakanlıklar	55
Şekil. 6. Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması Örneği	58
Şekil. 7. Kaymakamlık Teşkilat Şeması	62
Şekil. 8. Güzelyurt Belediye Dairesi Teşkilat Şeması Örneği	67

GİRİŞ

Geçmiş tarihte Kıbrıs, farklı uygarlıklarca jeopolitik öneminden dolayı kontrol altına alınmak istenen yerlerden biri olmuştur. Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Yunanlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, İngilizler, Cenevizliler, Memlukler ve Venedikliler sırayla Ada'da hüküm sürmüştür. Uzun süre Venediklilerin idaresinde bulunan Ada Osmanlı tarafından fethedilmiş, 307 sene gibi bir süre sonra bazı nedenlerle İngiliz hakimiyetine girmiş ve uzun yıllar İngiliz idaresinde kalmıştır. Osmanlı ve İngiltere gibi önemli iki medeniyetin uzunca süre hakimiyetinde olması, Osmanlı'nın mirasçısı Türkiye ile geçmiş bağının olması ve Türkiye dışında tanıyan bir ülkenin bulunmaması, jeopolitik öneminden de dolayı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) yönetsel anlamda incelenmesi gereken bir ülke yapmaktadır.

Osmanlı ve İngiltere döneminde genel itibarıyla eyalet gibi yönetilse de günümüz KKTC'sinde geçmişten gelen yönetsel emare görememekteyiz. KKTC ilan edilmeden önce Rum ve Türk ayrımı (etnik ayrım) şeklinde federe bir devlet istenilmiş ancak üzerinde uzlaşma sağlanamaması sebebiyle cumhuriyet ilan edilerek üniter bir yapıya sahip olmuştur. KKTC; temsili demokrasi, parlamentoya karşı sorumlu kabine, devlet ile hükümet başının ayrılığı, merkezîyetçi, üniter bir ulus devlet gibi özellikleri barındırmaktadır. Tabii burada KKTC'nin bu özellikleri kazanması, Türkiye ile olan bağından bağımsız değildir.

Modern dönemde yasama, yürütme, yargı şeklinde üç kuvvetin yumuşak ayrılığını benimsemiş üniter yapıya KKTC, yarı-başkanlık hükümet sistemi ile varlığını sürdürmektedir. Ülkede Cumhuriyet Meclisi yasama kanadını oluştururken, seçilmiş Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yürütme kanadındadır. Parlamenter sistemde olduğu

gibi yasamaya karşı sorumluluğu olan Başbakan ve Bakanlar Kurulu; başkanlık sisteminde olduğu gibi yasamaya karşı sorumluluğu bulunmayan, halk tarafından seçilen ve önemli icra yetkileri bulunan Cumhurbaşkanı yürütme görevi yapmaktadır. Düalist yürütme yapısının yanında Yüksek Mahkeme ve Alt Mahkemeler iki dereceli yargı erkini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, kamu yönetimi nosyonu içerisinde ülkenin incelemesini yapmaktır. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde KKTC'yi ulus devlet inşasına götüreren tarihsel süreç ele alınmış ve günümüz KKTC'sinin nasıl bir durumda olduğu açıklanmış, ikinci bölümünde devletin siyasi yapısı ve hukuki düzeni ortaya konulmuş, üçüncü bölümde ise çalışmanın asli eksenini oluşturan yürütmenin idari fonksiyonu yani devlet teşkilatlanması değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'A TARİHSEL BAKIŞ

Kıbrıs, tarih boyunca farklı uygarlıklarca jeopolitik öneminden dolayı kontrol altına alınmak istenen yerlerden biri oldu. Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Yunanlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, İngilizler, Cenevizliler, Memlukler ve Venedikliler sırayla Ada'da hüküm sürdü. Ada, M.S. 600'lerde birçok kez Arap istilalarına uğrasa da tam egemenlik altına alınamadı. Ancak Haçlı Seferleri esnasında İngiliz Kralı I. Richard kontrolüne girdi. Bu dönemde Ada'nın bazı alanlarında Memlüklerin de etki göstermesiyle, İslam eserlerinin bırakıldığı söylenebilir. 1400'lerde ise Ada'da Venedik hakimiyeti görülmeye başladı. Parantez açmak gerekir ki Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, yönetsel anlamda Roma Katolik Kilisesine bağlanınca Ada'daki Hristiyan halkı üzerindeki nüfuzunu yitirdi. Bu durum, Ada'daki Hristiyan halkı dini özgürlükler anlamında zor durumda bıraktı. Süreç içerisinde Ada'nın Venediklilerin hakimiyetinde olması, zamanla Akdeniz'de üstünlük kurmaya başlayan Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmeye başladı. Bunun en önemli sebebi Ada'nın Akdeniz'deki stratejik konumuydu. Ada'daki yerleşik korsanların Akdeniz ticaretine engel olması başlıca sebep olmasının yanında Ada halkının da dini özgürlüklerinin kısıtlanması ve baskılara maruz kalmaları sonucunda Osmanlı Devleti, 1571 yılında Ada'yı fethederek Kıbrıs'ı idaresi altına aldı (Vatansever, 2010; 1489, 1490).

1.1. Osmanlı Devleti Dönemi

Kıbrıs'ı fethedenler aileleriyle birlikte (30 bin kişi kadar) Ada'ya yerleşti. Kıbrıs Türklerinin kökenlerini bu aileler oluşturdu. Osmanlı Devleti, Ada'da 307 sene hüküm sürdükten sonra ileride de değinileceği üzere 1878'de siyasi ve askeri mecburiyetlerle

Ada'yı emaneten İngiltere'ye bıraktı (Eroğlu, 2002; 739). Böylece tarih boyunca Ada'da en uzun hüküm süren devlet Osmanlı oldu.

Şunu ifade etmek gerekir ki yukarıda bahsi geçtiği üzere Ortodoks Kilisesi'nin Roma Katolik Kilisesi'ne bağlanmasıyla Ada'daki Rum Ortodokslar baskı altında hayatlarını sürdürmüş, kiliselerine dahi gidememiş, kiliselerinin mallarına el konulmuştu. Osmanlı'nın fethiyle Ada'da özgürlük ve refahın sağlanması, Osmanlı'nın Rumlar tarafından kurtarıcı olarak karşılanması vesile olmuştu (Vatansever, 2010; 1491).

Fetihten sonra Osmanlı, Ada'da bir beylerbeylik oluşturarak idari teşkilatını kurdu. Ada, eyalet düzeyindeki beylerbeylik için oldukça büyük bir yönetim yeriydi. Öyle ki, Anadolu'dan Alaiye, Karaman'dan İçel, Zülkadir'den Sis ve Halep'ten Tarsus sancakları Kıbrıs'a bağlandı. Anadolu'daki sancakların Ada'ya bağlanmasının sebepleri arasında, Ada'ya ait gelirin düşük olması ve güvenliğin, diğer bölgelere kıyasla daha kolay sağlanabilir bir yapıda olması gibi etkenler sayılabilir. İlerleyen zamanlarda da askeri, idari, mali ve hukuki kurumlar da burada kuruldu (Vatansever, 2010; 1492). Ada, başkent Lefkoşa olmak üzere Mağusa, Tuzla, Girne, Limasol, Gilan, Piskopu, Evdim, Baf, Kukla, Hirsofu, Pendaya, Lefke, Omorfa, Karpas ve Mesarya olarak 16 kazaya kademelendi. Lefkoşa da kaza büyüklüğünde olan Dağ ve Değirmenlik adlı 2 nahiyeye (bucağa) bölündü (KKTC Enformasyon Dairesi). Böylelikle Kıbrıs yönetsel anlamda düzenli bir yapıya kavuşmuş oldu.

İlerleyen zamanda Devlet-i Aliyye'nin Girit ve Mora'da Venediklilerle girdiği savaşlar, Akdeniz ticaretinin aksamasına yol açarken; Kıbrıs'ta yaşanan iklim koşulları, kıtlık ve diğer sorunlar halkı zor durumda bıraktı. Bu sıkıntılar nedeniyle Ada halkı, Anadolu ve Suriye kıyılarına kısmen göç etmek zorunda kaldı. Nüfusun azalması ve ekonomik

gelirlerin düşmesiyle Ada, beylerbeylik bütçesini karşılayamaz hale geldi. Bunun üzerine Divan-ı Hümayun, 1670 yılında Ada'daki beylerbeylik sistemine son verdi. Yeni düzenlemeyle Kıbrıs'ın yönetimi Osmanlı Kaptan-ı Deryası'nın vekaletine bırakıldı ve 1703 yılına kadar, bu görev için atanan mütesellimler¹ tarafından idare edildi (KKTC Enformasyon Dairesi).

1703 yılından sonra da Kıbrıs, Sadrazam olarak görevlendirilenlere has² olarak verildi. Onlar da Ada'yı yıllık halinde iltizam yoluyla vergi toplama görevi olan muhassıllara (mültezim) kiraladılar. 1745-1748 yılları arasında Ada'daki bu idareye son verilerek, Ada'nın yönetimine doğrudan Divan-ı Hümayundan paşalar atandı. 1748 yılında Kıbrıs, bağımsız eyalet statüsünden çıkarılarak yeniden Sadrazam hası olarak yönetilmeye başlandı. Bu uygulama 1785 yılına kadar sürdü. Aynı yıl Kıbrıs, Sadrazam hası olmaktan yine çıkarıldı ve Divan-ı Hümayuna bağlı bir muhassıllık³ olarak düzenlendi. Ada, bu yönetim biçimini 1839'da Tanzimat Fermanı ilan edilene kadar korudu (KKTC Enformasyon Dairesi).

Tanzimat sonrasında Kıbrıs, başında kaymakamın olduğu Cezayir eyaletine bağlı bir sancağa dönüştürüldü. Bu dönemle birlikte Ada'da yönetsel olarak pek çok yeniliğin hayata geçmesiyle yönetim, daha yerel (özerk) bir duruma getirildi. Tanzimat Fermanı ile birlikte Kıbrıs, 6 kazaya kademelenerek yeni bir idari yapıya kavuştu. Her kazada, kaymakamlara destek olmak amacıyla Müslüman ve gayrimüslim temsilcilerin yer aldığı kaza idare meclisleri ve yargı meclisleri kuruldu. Merkez Lefkoşa'da mutasarrıf⁴ başkanlığında kendisine danışmanlık yapmak üzere bir sancak idare meclisi oluşturularak

¹ Eyalet ve sancak başında bir idarecinin bulunmadığı hallerde vekalet etmek üzere görevlendirilen kimse.

² Geliri yüz bin akçeden fazla olan dirlik.

³ Vergi tarhi ve tahsilinden sorumlu memur.

⁴ Sancak mülki amiri.

merkezi yönetim güçlendirildi. Bu meclislerde Türkler, Rumlar ve diğer azınlıklar nüfuslarına orantılı şekilde temsil edildi. 1861 yılında Kıbrıs, Cezayir eyaletinden ayrılarak İstanbul'a doğrudan bağlı, bağımsız bir mutasarrıflık haline getirildi. Ancak sonrasında, 1868'de yapılan bir düzenleme ile Çanakkale eyaletine bağlı bir mutasarrıflık oldu. Çanakkale'nin Kıbrıs'a uzaklığı nedeniyle bu düzenleme uzun ömürlü olmadı ve Ada, 1870 yılına kadar tekrar İstanbul'a bağlı bir mutasarrıflık olarak kaldı. Bu dönem, Kıbrıs'ın 1878'de İngiltere'ye devredilmesine kadar sürdü (KKTC Enformasyon Dairesi).

Bu arada devletin diğer yerlerinde olduğu gibi Ada'da da şer'i mahkemeler kuruldu. Kurulan mahkemelerle, Müslüman ve gayrimüslim Osmanlı vatandaşları arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesi hedeflendi. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile beraber, şer'i mahkemelerin görev alanlarında bazı düzenlemeler yapılarak ticaret, nizamiye ve temyiz mahkemeleri de açıldı. Yetki alanları daraltılmış olarak şer'i mahkemeler ise çalışmalarına devam etti (KKTC Enformasyon Dairesi).

19. yüzyılın başlarına kadar Kıbrıs'ta devlete karşı ciddi bir kalkışma görülmezken, Osmanlı'nın gerileme ve zayıflama sürecine girmesiyle Ada'daki düzen de sarsılmaya başladı. Kapitülasyonların Kıbrıs için de geçerli olması, yabancıların ayrıcalıklardan faydalanmasına yol açtı ve bu durum Ada'da çözülme sürecini hızlandırdı. Aynı dönemde, Yunan milliyetçiliğinin yükselişi Ada'nın toplumsal yapısını da etkiledi. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Osmanlı, Kıbrıs'taki Hristiyanlara Yunan vatandaşlığına geçme hakkı tanıdı. Bu hak, özellikle Kilise gibi güçlü Hristiyan kurumların kendilerini Yunanistan'la özdeşleştirmesine zemin hazırladı (Vatansever, 2010; 1493). Osmanlı'daki zayıflamayla hakimiyetindeki birçok noktada problemler baş gösterdi ve Ada'da da ağır vergilerden sıkıntı yaşayan halk isyanlara kalkıştı.

Takibinde, 1877 yılında yaşanan Osmanlı-Rus savaşında (93 Harbi) Osmanlı'nın yenilmesiyle Ruslar İstanbul'a kadar geldi ve Boğazların hakimiyeti tehlike altına girdi. Osmanlı'nın zor durumunu fırsat bilen İngilizler, hem Rus tehlikesinden dolayı hem de Akdeniz'deki stratejik konumu olan Kıbrıs'ı ele geçirmek adına Osmanlı'ya yardım teklifi etti. Yardımın karşılığı olarak, Ruslar Elviye-i Selâse'yi terk edene kadar Osmanlı, 1878'de yapılan Kıbrıs Antlaşması'yla Ada'yı geçici olarak İngilizlere bırakmış oldu (Eroğlu, 2002; 739).

1.2. Birleşik Krallık Dönemi

Kıbrıs idaresini geçici olarak ele alan İngilizler, Ada'nın Osmanlı'ya ait olmadığını varsayarak kendi imparatorluklarının bir parçası olduğunu düşünerek hareket ettiler (Eroğlu, 2002; 739). Toprak üzerinden kalıcı bir hakimiyet süreceği biçimde kendince gerekli adımları attılar ve bu durum I. Dünya Savaşı'na kadar sürdü. I. Dünya Savaşı'nda bahane olarak, Osmanlı'nın Almanya yanında yer almasını sunan İngiltere, tarihler 1914'ü gösterdiğinde 1878 Antlaşması'nı tek taraflı yok sayarak Ada'yı ilhak etti. Osmanlı ilk olarak bu durumu tanımasa da 1923 yılında Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin Kıbrıs nezdinde hakimiyeti tanındı ve 1878 Antlaşması feshedildi (Burhan, 2012; 18). 1925 yılına gelindiğinde Kral V. George, Kıbrıs'ı İngiliz Taç Kolonisi'ne getirdi ve Ada'ya valilik yönetimini verdi (Vatansever, 2010; 1496). Böylelikle Kıbrıs, Lozan'la birlikte İngiltere'ye bağlı bir sömürge olarak yönetilmeye devam etti.

Lozan sonrasında Kıbrıslı Türklere seçme hakkı tanındı ve vatandaşlık açısından bir tercih yapmaları istendi. Türk vatandaşlığını seçenler, antlaşmanın bir gereği olarak 12 ay içinde Ada'dan ayrılmak zorundaydı. Bu durum, 1940'lara kadar süren bir göç dalgasına yol açtı ve Ada'daki Türk nüfusu ciddi ölçüde azaldı. İngiliz döneminde Türkler siyasal,

ekonomik ve kültürel olarak dışlanma yaşadı. Haksızlıklara rağmen göç etmeyen Türkler de Ada'da varlıklarını korumaya çalıştı. Anadolu'nun bir parçası olarak gördükleri Kıbrıs'ın, Yunanistan ilhakı için ortaya çıkan her türlü girişimin karşısında oldular (Vatansever, 2010; 1495, 1496).

Diğer bir yandan Ada'nın İngiltere yönetimine geçmesinden itibaren Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Ada'nın Yunanistan ile birleşmesi yönünde çalıştı. Yunanlılar da İngiliz işgalini, Ada'nın Yunanistan'a ilhakı için bir adım saydı (Burhan, 2012; 18) ve kendilerince fırsattan faydalanarak ekonomik, demografik ve kültürel bakımdan ilhaka uygun zemini sistemli bir şekilde yürütmeye başladı. Kıbrıs'ın ilhak çabalarını Yunanistan daima destekledi.

İlerleyen süreçte Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi çabaları pek sonuç vermedi. Birleşmiş Milletlerden de umduğunu bulamayan Yunan hükümeti ve Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, EOKA⁵ terör örgütünü kurdu. Bu örgüt hem İngiliz sömürüsüne hem de Ada'daki Türklerle karşı terör faaliyetleri gerçekleştirmeye başladı. Türkler de uğradığı zulme karşı çözümü Türk Mukavemet Teşkilatını (TMT) kurmakta buldu. TMT giderek Türkiye'nin de desteğiyle örgütlenmede güç kazandı ve EOKA'ya karşı mücadelesini sürdürdü. Ada'daki, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi (eonosis) fikrine karşı Türk tarafında da Kıbrıs'ın Türkiye'ye il olması (taksim) fikri yeşerdi.

1955'e gelindiğinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin katılımıyla Londra'da "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Hakkında Üçlü Konferans" gerçekleştirildi. Konferansta İngiltere'nin teklifi self-determinasyon, Yunanistan'ın teklifi Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi, Türkiye'nin teklifi ise Ada'nın Türkiye'ye ilhakıydı. Fakat bu görüşmeden bir sonuç

⁵ Ethniki Organosis Kiprion Agoniston (Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü).

alınamadı (Erengin, 2019; 24). İngiltere stratejik çıkarlarını gözetiyor, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs üzerinde hakimiyet istiyordu. Üç ülkenin de tatmin olacağı bir sonuca varmak çok zordu. 1958'de EOKA'nın da terör faaliyetlerine hız kazandırması, Kıbrıs'ı iyice bunalıma soktu ve 1959'da tekrardan üç ülke bir araya geldi.

Yapılan ikinci görüşmeler neticesinde uzlaşa sağlandı ve Türk ile Yunan taraflarca Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve anayasası ile ilgili konularda temel prensiplerin belirlendiği 1959 tarihli Zürih Antlaşması ve teyit mahiyetinde Londra Antlaşması imzalandı (Burhan, 2012; 19). Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde; bağımsızlık, ortaklık ve uzlaşa temeline dayanan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına karar verildi. 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuş oldu (Vatansever, 2010; 1499).

1.3. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi

Kıbrıs Anayasası, Ada'daki egemenliğin Türk ve Rum toplumları arasında eşit şekilde paylaşılmasını esas alıyordu. Anayasa, Ada'nın başka bir ülkeyle birleşmesi ya da Ada'nın bölünmesini yasaklanıyordu. Anayasadaki bu temel maddelerin değiştirilmesi gözlemci ülkelerin onayına bağlıydı (Burhan, 2012; 20). Çünkü kısıtlı bağımsızlık, garantör üç devletin ortak iradeleri ile oluşturulmuştu (Eroğlu, 2002; 745).

Kıbrıs Anayasası'nın oluşturduğu siyasi düzen eşitlik üzerine dayanıyordu ancak uygulamada adilane bir paylaşım olmadığı da açıktı. Cumhurbaşkanlığı görevi bir Rum'a, Cumhurbaşkanı Muaviniği ise bir Türk'e verilecekti ve her iki makam da veto yetkisi dahil aynı haklara sahip olacaktı. Hükümet; 7 Rum, 3 Türk'ten oluşacak ve hükümetin kararları veto edilebilecekti. Devlet daireleri ve kamusal alan %70 Rum, %30 Türk

oranında örgütlenecekti. Kıbrıs ordu ve polis teşkilatının %60'ını Rumlar, %40'ını Türkler oluşturacaktı (Burhan, 2012; 20).

Cumhuriyetin kuruluşunun ardından, Rum yöneticiler kısa sürede antlaşmalarla belirlenen anayasal düzeni ve Kıbrıs'ın uluslararası statüsünü ihlal etmeye başladılar. Türkiye tarafı da bu ihlallere karşı çokça uyarıda bulundu. Rum tarafı anayasayı değiştirmeye yönelik garantör ülkelere teklifte bulundu ancak Türkiye buna şiddetle karşı çıktı. Bunun üzerine EOKA etnik terör faaliyetlerinin dozunu arttırdı, Türklere karşı katliamlara başladı.

1964 yılında Cumhurbaşkanı Makarios; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ile yapılan garanti ve ittifak antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini ilan etti. Böylelikle Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen varlığını yitirmiş oldu (Burhan, 2012; 22). Sorunun çözümü yolunda Türk tarafı her ne kadar iyi niyetiyle yaklaşmış olsa da anayasal düzenin Ada'da işlemez hale gelmesiyle 1967 yılında Türkiye, Kıbrıs'a çıkarma kararı verdi. Fakat Amerika'nın arabuluculuğu ile müdahale yapılmadı.

1.4. Türkiye Müdahalesi ve Sonrası

1967 yılında Kıbrıs Türk Toplumunu, anayasal bir düzenlemeyle (19 maddelik) Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni ilan etmek zorunda kaldı. Bu adım, Temsilciler Meclisi'ndeki Türk temsilcilerin dışlanması sonucu atıldı. Yönetime Dr. Fazıl Küçük başkan sıfatıyla, Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş ise başkan yardımcısı sıfatıyla getirildi (Burhan, 2012; 23). Yine aynı yıl Yunanistan'da darbe yapan Albaylar Cuntası'na bağlı askerler, 1974'te Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama hedefiyle Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı darbe gerçekleştirdi. Durumun ciddiyetinde olan Türkiye, İngiltere'ye 1974'ün Temmuz'unda bir nota verdi ve gerçekleşen darbenin sonuçlarını ortadan

kaldırmak ve anayasal düzeni yeniden kurmak adına işbirliği teklifinde bulundu. Ancak ortak müdahale teklifi İngiltere tarafından kabul edilmedi (Burhan, 2012; 25). Bu gelişmeler üzerine Türkiye, garantörlük anlaşmaları çerçevesinde 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekatı'na başladı (Vatansever, 2010; 1515). Türkiye'nin Kıbrıs politikası, iktidarı ve muhalefetiyle tam bir işbirliği ve oybirliği ile sağlandı ve milletçe izlenmiş bir politikanın sonucunu oluşturdu (Eroğlu, 2002; 754).

Türk birlikleri, 22 Temmuz tarihinde Girne'yi ele geçirdi. Ancak aynı akşam Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan ateşkes kararı gereğince, Ada'daki ilerleyişini durduruldu. 25-30 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen ve Türkiye, İngiltere ile Yunanistan Dışişleri Bakanlarının katılım gösterdiği 1. Cenevre Konferansı'nda, Türkiye'nin müdahalesinin antlaşmalardan kaynaklandığı kabul edildi. Ayrıca, konferans çerçevesinde Kıbrıs'ta kurulan özel Türk yönetimi tanındı ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'taki varlığı onaylandı (Vatansever, 2010; 1515). Ancak alınan kararlara riayet edilmedi ve Ada'da Türklere karşı saldırılar devam etti. Cenevre'de 8 Ağustos 1974 tarihinde bir daha bir araya gelindi ancak barışı sağlayacak somut uzlaşma sağlanamadı. Türkiye bunun üzerine 14 Ağustos'ta ikinci kez Kıbrıs Harekatını başlattı ve 3 gün süren hareket neticesinde, Kıbrıs bugünkü haliyle ele geçirilmiş oldu. Türkiye'nin Ada'ya müdahalesi sonrasında, Kıbrıslı Türkler anavatanın fiili güvencesi altına alındı. Türklerin can güvenliğinin yanı sıra ekonomik, siyasi ve kültürel güvenlikleri de sağlanmış oldu (Vatansever, 2010; 1517).

Akabinde Kıbrıs Türk Toplumunu, kendi bölgesinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu 13 Şubat 1975 tarihinde ilan etti. Rum tarafında bulunan Türkler kendi bölgelerine geçti. Aynı şekilde kuzeyde bulunan Rumlar da güney tarafına geçti. Gerçekleşen referandum sonucunda da anayasa kabul edildi. Kıbrıs Türk Federe Devleti;

başkanına, Türk Federe Meclisine, hükümetine ve tüm kamu kuruluşlarına sahip olan bir devlet oldu. İlk devlet başkanlığına da Rauf Denктаş seçildi.

Müdahaleden sonra Türk tarafı, iki bölgeyi federal bir ülke (Kıbrıs Federal Cumhuriyeti) kurulmasını ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Ada'da kalmasına devam etmesini istiyordu. Rumlar da eonosis fikrine engel teşkil edecek her türlü çözüm yoluna itiraz ediyordu. Türklerin dostane çözümlerine karşı Rumlar sürekli Birleşmiş Milletlere başvuruyor ve Türkler aleyhine kararlar çıkarmaya çalışıyordu. 1980'lere kadar iki toplum görüşmelerde bulundu ancak her zaman olduğu gibi bir sonuç alınamadı (Vatansever, 2010; 1517). Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, Yunanistan ve Ada'daki Rumların aksi tutum ve davranışları karşısında, Türklerin self-determinasyon hakkına sahip olduğuna dair 17 Haziran 1983'te bir karar aldı (Burhan, 2012; 27).

Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, 1983 tarihinde KKTC'yi ilan etti ve self-determinasyon hakkına dayanarak 15 Kasım'da bu ilanı bütün dünyaya duyurdu. KKTC'nin ilanı ile iki toplumlu-tek devlet fikrinden, iki toplumlu-iki ayrı devlet yapısına geçilerek federasyon isteğinden vazgeçildi (Kaya, 2021; 194). Yunanistan ve Rum tarafı, bağımsızlık ilanını aldırarak için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurdu. Yaşanan uzunca görüşmeler sonunda Güvenlik Konseyi, 18 Kasım 1983 tarihinde aldığı kararla KKTC ilanının hukuken geçersiz olduğunu duyurdu ve kararın geri alınması yönünde çağrıda bulundu. Ancak Birleşmiş Milletlerin bu kararı Türkiye ve KKTC tarafından tanınmadı ve Cumhuriyetin kökleştirilmesi için gerekli çalışmalara hız verildi (Burhan, 2012; 28). Kurucu meclis tarafından hazırlanan anayasa, halkoylamasına sunuldu ve %70 evet oyuyla kabul edildi. 1985'te de Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı ve yine %70 oyla Rauf Denктаş KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi. Hemen ardından kurucu meclis olan Cumhuriyet Meclisi seçimleri gerçekleştirildi, Ulusal Birlik Partisi

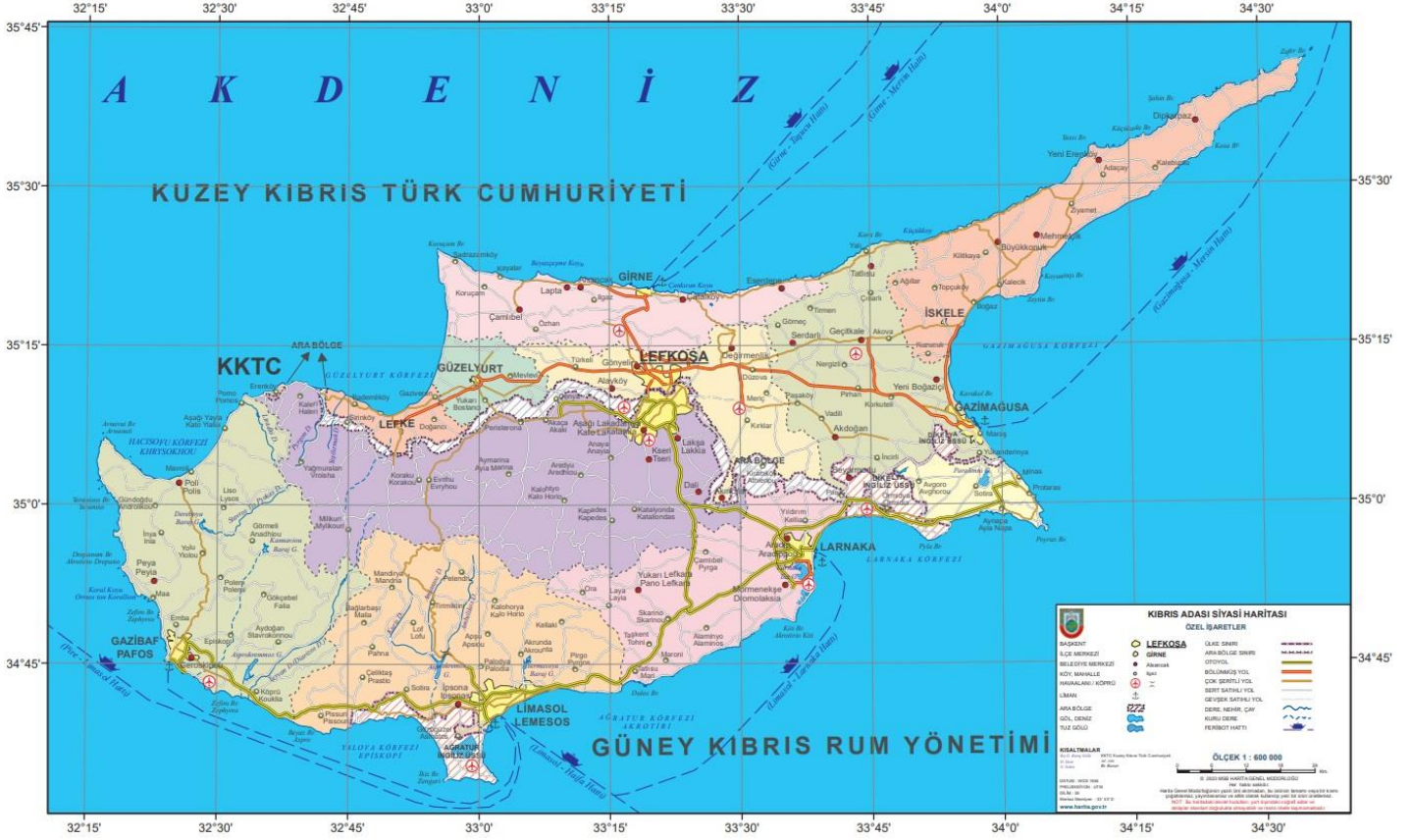
(UBP) ve Toplumcu Kurtuluş Partisi koalisyonu kurularak KKTC'nin ilk hükümeti göreve başladı.

KKTC, kuruluşundan itibaren her zaman uluslararası siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ambargoyla karşı karşıya kaldı. Hiçbir devletçe (Türkiye dışında) tanınmayan KKTC ikili ilişkiler kuramadı (Vatansever, 2010; 1519). KKTC; demokratik ilkelere göre kurulmuş, devlet varlığının ihtiyaç duyduğu tüm organlarıyla bugün hayatını sürdürmekte. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, KKTC'yi gayrimeşru devlet ve Ada'nın kuzeyini işgal altındaki bölge olarak görmekte. Kıbrıs Adası'nda yaşananlar ve Türklerin uğradığı zulüm ve haksızlıklar, çektiği eziyetler karşısında bu iddia yersiz ve asılsızdır (Burhan, 2012; 29). Her şeye rağmen yüzyıllardır Türklerin var olduğu Ada'da Kıbrıs Türk yönetimi, Türkiye'nin de desteğiyle varlığını sonsuza dek sürdürecektir.

1.5. Günümüz Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Kıbrıs; Türkiye'ye 70, Suriye'ye 110, Mısır'a 400, Yunanistan'a 550 km uzaklıkta bulunan, Sicilya ve Sardinya'dan sonra gelen Akdeniz'deki üçüncü en büyük adadır (Koday, 1995; 17). KKTC, İngiliz idaresinde olduğu zamanın da etkisiyle Anglo-Sakson geleneğe yakın, Türkiye'nin önceki parlamenter sistem zamanındaki yapısına da önemli ölçüde benzer bir ülkedir (Çeliksoy, 2021; 584). KKTC İstatistik Kurumu verilerine göre 2021 yıl sonu itibarıyla nüfusu 382 bin 836 olan ülke; idari olarak başkent Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, İskele, Güzelyurt ve Lefke olmak üzere 6 ilçeye bölünmüş, 12 bucağa kademelenmiştir.

Şekil.1. KKTC Haritası*

*Kaynak: TC Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü.

KKTC siyasi hayatında çok partili demokrasi mevcuttur. Ülkede en son genel seçimler 2022’de erken seçim olarak gerçekleştirildi. Milliyetçi-muhafazakar çizgide olan UBP oyların %39,5’ini alarak 24 milletvekili kazandı, sosyal demokrat çizgide olan Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ise %32’lik oy oranıyla 18 milletvekili kazandı. Demokrat Parti ve Halkın Partisi 3’er milletvekili alırken, Yeniden Doğuş Partisi 2 milletvekili kazandı. Seçimlerin ardından UBP-Demokrat Parti-Yeniden Doğuş Partisinden oluşan koalisyonla hükümet kuruldu ve UBP Genel Başkanı Ünal Üstel Başbakan olarak görevine başladı.⁶

Rauf Denктаş, KKTC’nin bağımsızlığından önce Kıbrıs siyasetinde önemli rol oynayan bir liderdi. 1970 yılında Türk Cemaat Meclisi Başkanlığına, 1973 yılında ise Kıbrıs Türk

⁶ <http://ysk.mahkemeler.net/index.php/milletvekilligi-secim-sonuclari/>, erişim 15.04.2024.

Yönetimi Başkanlığına seçilerek siyasi kariyerinde önemli adımlar attı. Kıbrıs Barış Harekatı'nın ardından, 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilan edilmesiyle birlikte hem devlet başkanlığı hem de meclis başkanlığı görevlerini üstlendi. Denktaş, 1976 ve 1981 yıllarında düzenlenen seçimleri kazanarak devlet başkanlığını sürdürdü. 1983 yılında KKTC'nin bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte; 1985, 1990, 1995 ve 2000 yıllarındaki seçimlerden de zaferle çıktı. Ancak 2005 yılında yapılan seçimlerde aday olmadı ve aktif siyasetten çekildi. Denktaş'tan sonra 2005-2010 yılları arasında Mehmet Ali Talat, 2010-2015 yılları arasında Derviş Eroğlu, 2015-2020 yılları arasında Mustafa Akıncı Cumhurbaşkanlığı görevini yürüttü.⁷ 2020 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde ise 11 aday yarıştı. Seçim asli olarak iddialı 3 aday arasında geçti: UBP'nin adayı Ersin Tatar, bağımsız aday bir önceki Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ve CTP'nin adayı Tufan Erhürman. Seçim yarışında ilk turda salt çoğunluk sağlanamayınca ikinci turda en çok oyu alan Ersin Tatar ve Mustafa Akıncı tekrar yarıştı ve rakibine %5 fark atarak %67 oyla Ersin Tatar 5. Cumhurbaşkanı seçildi.⁸

∞

KKTC ekonomisi önemli ölçüde hizmet sektörü endekslidir. Eğitim, turizm ve eğlence öne çıkan sektörlerdir. Sanayi, tarım ve inşaat sektörleri ise ekonomide yaklaşık %10'luk bir paya sahiptir. Ada'nın tarıma elverişli verimli alanlarının önemli kısmı KKTC sınırları içerisinde bulunmakta olup (Koday, 1995; 34) başlıca üzüm, patates, turunçgil, arpa ve zeytin tarım ürünleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra kümes hayvanı yetiştiriciliği ve balıkçılık faaliyeti de gösterilmektedir. KKTC'nin en önemli sanayi dalı tekstil sektörüdür. Ancak, KKTC'nin birçok devlet tarafından diplomatik olarak tanınmaması ve uygulanan ambargolar, ülke ekonomisini ciddi şekilde etkilemektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin sağladığı destek ve sunduğu çözümler sayesinde bu

⁷ İNSAMER, KKTC, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti/>, erişim 15.04.2024.

⁸ <http://ysk.mahkemeler.net/index.php/cumhurbaskanligi-secimleri/>, erişim 15.04.2024.

ekonomik sıkıntılar önemli ölçüde aşılabilmektedir. 2020 yılı itibarıyla KKTC'nin yıllık dış ticaret hacmi 1,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 100 milyon doları ihracat, 1,2 milyar doları ise ithalattan oluşmaktadır. Dış ticaretin büyük bir kısmı ithalata dayalıdır ve Türkiye, bu ticarete en büyük paya sahiptir. Geriye kalan ticaret, Doğu Avrupa ve Ortadoğu ülkeleriyle yapılmaktadır.⁹

Türkiye ile KKTC arasındaki ilişkiler, Ada'nın son beş yüzyıllık tarihine dayanır. 1571 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde fethedilen Kıbrıs, üç asırdan fazla Osmanlı hakimiyetinde kalmış ve bu süre boyunca stratejik önemi haiz, Akdeniz güvenliğinin garantörlerinden biri olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'nin fiili, I. Dünya Savaşı sonrasında ise resmi yönetimi altına giren Kıbrıs, Türk yurdunun ayrılmaz bir parçası olmaya her daim devam etmiştir. Bu süreçte, Ada'daki zulme karşı küresel aktörlerin sessiz kaldığı durumlarda, Kıbrıslı Türklerin yanında duran tek devlet Türkiye olmuştur. Türkiye'nin bu sahiplenmesi, Kıbrıs'ın geleceğini şekillendirme süreçlerinde de belirleyici olmuş; üç garantör ülkeden biri olarak Kıbrıs geleceğinin sağlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Günümüzde Türkiye, KKTC'yi tanıyan tek ülkedir ve bu nedenle iki ülke arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. KKTC'nin başta ekonomi olmak üzere birçok alandaki en büyük destekçisi Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türkiye'nin sağladığı bu destek, KKTC'nin uluslararası ambargoların etkisini aşmasında ve varlığını sürdürmesinde hayati bir rol oynamaktadır.

⁹ İNSAMER, KKTC, <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti/>, erişim 15.04.2024.

İKİNCİ BÖLÜM

ERKLER: YASAMA, YÜRÜTME VE YARGI

Devletler en temelde iki işlevi yerine getirir; birincisi kural koymak, ikincisi kuralları uygulamak. Kuvvetler ayrılığını benimsemiş ülkeler, bu kural koyma ve uygulama işlevini erkler arasında dağıtmıştır. Kural koyma yetkisi yasama organına verilmiş, kuralı uygulama yetkisi ise yürütme ve yargı organına verilmiştir. Bu kuvvetler ayrılığı teorisinin asli amacı, siyasi özgürlüğü teminat altına almak ve gücü tek elde toplamanın önüne geçmektir. Locke'a göre kuvvetlerin tek elde toplanması, iktidar sahiplerinin kendi çıkarlarına göre yasa çıkarması ve uygulaması eğilimi olacağından keyfiyete mahal vermemek adına kuvvetleri ayırarak denge ve denetim sağlanabilir (Erdoğan, 2017; 89). Böylelikle fonksiyonların görevleri birbirinden ayrılır ve keyfi uygulamaların önüne geçilir. Kuvvetler ayrılığı ilkesini kavramsallaştıran ve ilk temellerini atan Montesquieu olsa da Aristoteles'e kadar götürmek mümkün. Nitekim Aristo hükümet etmeyi incelerken birinci fonksiyona görüşür ve karar verir, ikinci fonksiyona yürütür, üçüncü fonksiyona yargılar demiştir (Akyılmaz, 1995; 45).

Şunu ifade etmek gerekir ki yasama organı, tıpkı yürütme ve yargı organı gibi uygulama yetkisine de sahiptir. Aynı şekilde yürütme ve yargı organı da yasama organı gibi genel ve soyut kural koyma (kural işlem¹⁰) yetkisine sahiptir. Bu üç erk de aynı anda iki işlevi yerine getirdiğine göre kuvvetler ayrılığı teorisinden düşünüldüğünde temel çizginin, erklerin yürüttüğü aynı nitelikteki işlevlerin birbirlerine göre sınırlarının çizilmesi olduğudur (Odyakmaz ve Kaymak, 2018; 85). Bu durum bizi aslında kuvvetler ayrılığı mı yoksa kuvvetler dengesi mi sorusuna götürür ancak karşıt bir görüş yeşermediği için

¹⁰ Hukuki bir kural olan, devamlılığı olan, genel, kişilik dışı, uyulması zorunlu, yetki ve yükümlülük getiren tasarruflardır.

kuvvetler ayrılığı ilkesi toplumlar tarafından genel kabul olmuştur. KKTC için de bu durum kendini korumaktadır.

Kural koyma ve uygulama işlevinin birbirine karşı sınırları, birbirinden bağımsız bir görev ayrılığı şeklinde çizildiğinde karşımıza sert bir kuvvetler ayrılığı; iç içe geçmiş, dengeli, işbirliği halinde, kontrol mekanizmalı ve sorumlu şekilde çizildiğinde yumuşak bir kuvvetler ayrılığı çıkmaktadır. Yumuşak kuvvetler ayrılığını benimsemiş yarı-başkanlık hükümet sisteminin mevcut olduğu KKTC’de kural koyma fonksiyonunu (fonction legislative), yasama organı olan Cumhuriyet Meclisi yerine getirmektedir. Kuralı uygulama fonksiyonu (fonction executive) ise düalist (çift başlı) yapıdadır. Yürütme görevi hem Bakanlar Kurulu hem de Cumhurbaşkanı eliyle görülür. Yarı-başkanlık sisteminin, parlamenter sistemle benzeştiği düalist yapıdaki fark Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesidir. Yarı-başkanlık sisteminin geçerli olduğu KKTC’de de Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmektedir. Parlamenter sistemde olduğu gibi yasamadan doğup ona karşı sorumluluğu olan Başbakan ve Bakanlar Kurulu, başkanlık sisteminde olduğu gibi yasamaya karşı sorumluluğu bulunmayan, halk tarafından seçilen ve önemli icra yetkileri bulunan Cumhurbaşkanı bulunmaktadır (Nohutçu, 2019; 549). Bu yasama ve yürütme arasındaki ilişki yumuşak kuvvetler ayrılığının sonuçlarından dolayıdır. Yani, erkler arasındaki ilişki ve görev dağılımı net bir şekilde birbirlerinden ayrı veya bağımsız değil, işbirliği ve denge-denetim mekanizmasına dayanma şeklindedir.

Yarı-başkanlık sistemin temel özelliği olan düalist yürütme yapısının rekabet halindeki güçler arasında iş birliğine ve yetki paylaşımına imkan vermesi, modeli savunanlara göre temel avantajdır. Yarı-başkanlık sistemi için diğer avantaj ise halkça seçilen devlet başkanının, parlamentoda istikrarsız hükümetler olsa bile sistem istikrarını devam

ettirebilme potansiyeline sahip olmasıdır. Bununla birlikte başkanın halk tarafından seçiliyor olması, başkanın kendi siyasi varlığını kişiselleştirerek, kendisini olağan süreçlerin üzerinde görme ve hukuk kurallarını ihlal edebilme ihtimali; devlet başkanı ve Başbakan arasındaki çekişme sebebiyle, karar almayı öteleyebilecek birçok siyasi hamle ve hesaplarla sonuçlanacak birbirine karşıt uygulamaların yürürlüğe girmesi; bölünmüş azınlık hükümetinden doğabilecek istikrarsızlık gibi nedenler de sisteme getirilen eleştirilerdendir (TBMM, 2017).

Bir diğer kuralı uygulama fonksiyonu olan yargı (fonction juridictionnelle), işlevsel olarak hukuksal uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulduğu devlet işi, yapısal olarak da üçüncü erktir (Odyakmaz ve Kaymak, 2018; 169). Yargı erkiyle, kişiler arasındaki veya devletle kişi arasındaki uyuşmazlıklar çözüme kavuşturulur. Yargı, koyulan kuralların işleyip işlemediği hakkında kesin hüküm veren yani yürütme gibi kuralları uygulayan kuvvettir. Bunu da yargıçlar vasıtasıyla mahkemelerde görür.

KKTC'nin, İngiliz dönemi etkilerinden dolayı (birçok kanunun o dönemden kalma olması) Anglo-Sakson geleneğe yakın olduğu söylenir. Anglo-Sakson hukuk sisteminde olduğu gibi adli ve idari yargı (kamu hukuku-özel hukuk) ayrımı KKTC'de bulunmamaktadır. Öyle ki istinaf merci Yargıtay varken, Danıştay mevcut değildir. Ancak idarenin eylem ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların görüldüğü Yüksek İdare Mahkemesi bulunmaktadır. Fakat bununla idari yargılamanın var olduğu anlaşılmalıdır. Kişilerin gördüğü zararların tazmini için çözüm sunan ilk derece mahkemesinden ibarettir. Ortak hukuk sisteminin geçerli olduğunu net bir şekilde söylemek zor olsa da, Kıta Avrupası sistemindeki gibi kamu hukuku-özel hukuk ayrımının var olduğunu söylemek de zordur. KKTC'de yargı, hem işlevsel hem de yönetsel anlamda farklı bir yapıdadır.

Bu ana bölümde KKTC'nin siyasi ve hukuki düzeni ele alınacak; yasama, yürütme ve yargı erklerinin genel yapısı ve özellikleri alt başlıklarda incelenecektir.

2.1. Cumhuriyet Meclisi Seçimleri ve Cumhuriyet Meclisi Üyeleri

Yasama organı anayasa ile bağlı olduğuna göre KKTC anayasasında ifade edildiği üzere yasama yetkisi halk adına Cumhuriyet Meclisindedir. Yasama yetkisini, temelde kanun yapma ve meclis kararları alma olarak tanımlayabiliriz.

“Cumhuriyet Meclisi, 50 milletvekilinden oluşmaktadır” (Anayasa madde 77). 50 milletvekilinden oluşan bu meclisin; başta kanun yapmak, kanun değiştirmek ve kanun kaldırmak gibi temel görevleri bulunmakla birlikte hükümeti denetlemek, bütçeyi kabul etmek ve buna benzer önemli hususlar hakkında karar vermek gibi görev ve yetkisi bulunmaktadır.

KKTC'nin seçim sistemi ve esasları 5/1976 sayılı Seçim ve Halkoylaması Yasası ile düzenlenmektedir. Bu yasaya ve anayasaya göre Cumhuriyet Meclisi seçimleri 5 yılda bir yapılmaktadır. 5/1976 sayılı Yasa'ya göre de anayasaya göre de *“seçimler; serbest, eşit, tek dereceli, genel oy, gizli oy ve açık sayım ilkelerine göre yapılır”* (5/1976 sayılı Yasa madde 4). Seçimlerin serbestliği ilkesi zorlama olmadan oy kullanabilmeyi ifade eder, aynı şekilde eşit oy ilkesi herkesin tek bir oy hakkına sahip olmasını, seçimin tek dereceli olması seçmenlerin temsilcilerini doğrudan seçmesini, genel oy ilkesi bütün vatandaşların (şartları taşıyan¹¹) oy hakkına sahip olmasını, gizli oy ilkesi kimsenin öğrenemeyeceği şekilde oy kullanımının sağlanmasını, açık sayım ilkesi oy kullanımı sonrasında

¹¹ 18 yaşını bitirmiş ve seçmen kütüklerine kaydedilmiş her KKTC yurttaşı seçmendir, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Kısıtlılar ve kamu hizmetlerinden yasaklılar seçmen olamazlar.

kamuoyunun önünde sayımların yapılmasını ifade eder. Tek dereceli seçim için şu parantezi açmak gerekir ki bu ilke doğrudan demokrasiye işaret etmez. Seçmenler, siyasi partilerin belirlediği temsilcileri kendilerini halk meclisinde temsil etmesi için seçerler. Bir başka ifade ile ikinci bir meclise seçim yapacak temsilcileri değil doğrudan kendilerini temsil edecek vekilleri seçerler.

5/1976 sayılı Yasa'ya göre *“milletvekilliği seçiminde seçim bölgesi ülke sınırlarıdır”* (5/1976 sayılı Yasa madde 5). *“Her muhtarlık ise bir seçim çevresidir ve her seçim çevresi yeteri kadar sandık bölgesine ayrılır”* (5/1976 sayılı Yasa madde 6, 7). *“Her sandık bölgesi için oy verme yeri, mahallenin bağlı olduğu muhtarlık sınırları içerisinde saptanır. Her sandık bölgesi esas itibarıyla 300 seçmeni kapsar”* (5/1976 sayılı Yasa madde 7). Nispi temsilin geçerli olduğu KKTC’de *“seçime katılma şartlarını sağlayan siyasi partiler, milletvekilliği seçiminde aday gösterirler. Şartları sağlayan vatandaşlar da bağımsız olarak adaylığını koyabilmektedir. Ayrıca önceki milletvekili genel seçimlerinde, KKTC genelinde kullanılan geçerli oyların %5’ini geçememiş siyasi partiler milletvekili çıkaramazlar”* (5/1976 sayılı Yasa madde 133).

“Milletvekilliği seçimlerinde, seçim döneminin sona erdiği tarihten önceki 60. gün seçimin başlangıç günüdür ve seçim döneminin son gününden önceki Pazar günü oy verilir” (5/1976 sayılı Yasa madde 11). *“Seçim sonuçları hakkında ilçe seçim kurullarından bilgi geldikçe, Yüksek Seçim Kurulu beklemeden Devlet Radyo ve Televizyonu aracılığı ile sonuçları yayınlar. Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün ilçelerden gönderilmesi üzerine Yüksek Seçim Kurulu, en kısa zamanda Devlet Radyo ve Televizyonu ile Resmi Gazete aracılığıyla ikinci bir bildiri yayınlarak seçilenleri, her partinin ve bağımsız adayların kazandıkları oy sayısını açıklar”* (5/1976 sayılı Yasa madde 138).

Seçimlerin yenilenmesi konusu da anayasal hüküm olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasanın 88. maddesine göre “*Cumhuriyet Meclisi, salt çoğunluk oylama ile kendi seçimlerinin yenilenmesine karar verebilir. Bunun yanı sıra, Cumhurbaşkanı da Cumhuriyet Meclisi seçimlerini yenileme kararı alabilir. Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunun 1 yıl içerisinde güvenoyu alamaması veya gvenoylaması sonucunda 3 kez düşmesi durumunda da Cumhuriyet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar verebilir. Bu durumda Cumhurbaşkanı, seçimlerin yenilenmesine karar vermeden önce gerektiğinde halkoylamasına başvurma yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı, seçimlerin yenilenmesi ya da halkoylamasına sunulması kararını alırken Meclis Başkanı, Bakanlar Kurulu ve Cumhuriyet Meclisinde grubu bulunan siyasi parti liderlerinin görüşlerini de alacaktır.*” Cumhurbaşkanı bu yetkisi, kendisinin sembolik bir devlet başkanı olmadığını, güçlü bir konumda yer aldığını göstermektedir. Yumuşak kuvvetler ayrılığının bir sonucu olan bu durumda Cumhurbaşkanı Cumhuriyet Meclisi seçimlerini yenileyebiliyorken, Cumhuriyet Meclisinin Cumhurbaşkanlığı seçimini yenileme gibi bir yetkisi bulunmamaktadır.

“*Cumhuriyet Meclisi, seçimlerinin yenilenmesine karar verdiği takdirde yenileme kararı Cumhuriyet Meclisi Başkanınca karar tarihinden başlayarak en geç 48 saat içerisinde Resmi Gazete’de yayımlanmak suretiyle ilan edilir. İlan tarihi, yenilenmesi kararlaştırılan milletvekili seçimlerinin başlangıç günüdür ve 60. günden önceki ilk Pazar günü oylama yapılır. Cumhurbaşkanı yenilenmesine karar verilmesi halinde, bu kararın Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihi izleyen gün, yenilenmesine karar verilen Cumhuriyet Meclisi seçimlerinin başlangıç günüdür ve 60. günden önceki ilk Pazar günü oylama yapılır*” (5/1976 sayılı Yasa madde 12).

Yine anayasanın 79. maddesine göre “*ara seçimler, her yıl belirlenen bir tarihte yapılabilmektedir. Fakat genel seçimlere 1 yıl kalmışsa ara seçimi gerçekleştirilemez. Ayrıca, olağanüstü durumlar nedeniyle seçimlerin gerçekleştirilmesi mümkün olamazsa Cumhuriyet Meclisi, seçimleri 1 yıl süreyle erteleyebilir. Bu karar, Meclis üyelerinin üçte iki çoğunluğunun oyuyla alınır.*”

∞

KKTC’de 5/1976 sayılı Yasa’ya göre “*25 yaşını bitirmiş bir siyasi partiye mensup olsun veya olmasın şartları taşıyan her yurttaş, belirlenen nitelikleri taşımak koşuluyla seçilme hakkına sahiptir.*” Seçilebilme nitelikleri ise şunlardır: “*kısıtlı olmamak, yurt ödevini (mücahitlik¹² veya askerlik yükümlülüğünü) yasaların öngördüğü biçimde yerine getirmiş olmak veya yurt ödevinden bağışık tutulmuş olmak, oy verme gününden önce en az 3 yıldan beri daimi ikametgahı KKTC sınırları içinde bulunmak; 5 yıldan fazla hapis cezasına çarptırılmamış olmak veya kasten adam öldürme, adam öldürmeye teşebbüs, uyuşturucu madde imal etme, ithal etme, tasarrufunda bulundurma, kullanma veya alıp satma, ırza geçme veya ırza geçmeye teşebbüs, dolandırıcılık, hileli iflas, rüşvet almak veya vermek veya hırsızlık suçlarından biriyle mahkum olmamış olmak*” (5/1976 sayılı Yasa madde 9).

Seçilen milletvekillerine, yasama görevini gerektiği gibi sürdürebilmeleri için yasama bağışıklığı¹³ yani parlamenter muafiyet tanınmıştır. Tanınan bu muafiyet, milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı ve sorumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Temelde yasama bağışıklığı, milletvekillerinden ziyade yasama fonksiyonunu korumaktadır. Anayasaya göre “*seçilmiş olan milletvekilleri; yasama faaliyetlerindeki oy*

¹² EOKA terör örgütüne karşı mücadele sürdüren TMT mensuplarına mücahit adı verilmiştir. TMT, sonrasında günümüzde varlığını sürdüren Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığına dönüşmüştür. Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, gayrinizami harp örgütünden düzenli orduya geçişin nadir örneklerindedir.

¹³ Kamu hizmetini yürüten belirli kişiler, görevlerini sürdürürken olumsuz etkilenmemek adına hukuk kuralları önünde farklı usullere tabi tutulmaktadır. Yasama bağışıklığı bu tip usullerden biridir.

ve sözlerinden, dışarıda tekrarlamaktan veya açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.”

Böylelikle milletvekilleri yasama sorumsuzluğunu haizdir. Sorumsuzluk, ceza hukuku önünde sorumlu olmamayı ifade eder. Tabii sorumsuzluğun kapsamı oy, düşünce ve söz açıklamayla sınırlıdır. Bunlar dışında işlenen suçların ceza hukuku kapsamında karşılığı olacağı açıktır. Ayrıca yasama sorumsuzluğu milletvekillerinin disiplin cezası almalarına da engel oluşturmaz. Burada sorumsuzluğun temel amacı düşünce ve söz özgürlüğünün korunmasıdır (Odyakmaz ve Kaymak, 2018; 120,121).

Öte yandan anayasanın 84. maddesine göre *“seçim öncesi veya sonrası suç işlediği iddia edilen milletvekili, Cumhuriyet Meclisinin kararı olmadan tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ölüm veya 5 yıl ve daha uzun hapis cezasını gerektiren suçüstü haller, bu kuralın dışında kalmaktadır. Seçim öncesi ya da sonrası bir milletvekiline verilmiş cezanın infazı, yasama dönemi tamamlanana kadar ertelenir.”* Böylelikle milletvekilleri yasama dokunulmazlığına da sahip olmaktadır. Burada amaç milletvekilini asılsız suçlamalar karşısında, yasama faaliyetini sürdürebilmesi için özellikle de tutuklamalara karşı korumaktır. Sonuç olarak yasama sorumsuzluğu milletvekilini, yasama faaliyetleri ile ilgili fiillerinden dolayı korumayı amaçlar; yasama dokunulmazlığı milletvekilini, yasama faaliyetleri dışındaki fiillerinden dolayı görevine katılmasının engellenmemesini amaçlar.

Cumhuriyet Meclisi İçtüzüğü'ne göre *“bir milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair istem Başsavcılıkça¹⁴ Cumhuriyet Meclisi Başkanlığına iletilir. Başkanlık, dosyayı özel olarak kurulacak komiteye görüşülmek üzere iletir”* (İçtüzük madde 128). *“Dokunulmazlıkla ilgili özel komite, kendisine iletilen bütün evrakı inceler*

¹⁴ Başsavcılık, Hukuk Dairesi olarak örgütlenmiştir. Başsavcının, mevzuatta yer alan görevleri yerine getirmesi için sekreteryaya görevi görmektedir denilebilir. Hukuk Dairesinin başı olan Başsavcıya dair detaylı bilgiye ileride yer verilmektedir.

ve dokunulmazlığı kaldırılmak istenen milletvekilini dinler. Özel komite çalışmalarını 45 gün içerisinde tamamlar. Komitenin raporu Genel Kurulda görüşülür ve karara bağlanır” (İçtüzük madde 129).

Milletvekilliğinin sona ermesi konusu ise anayasada düzenlenmiştir. *“Milletvekilinin; ölümü, seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymesi, milletvekilliğinden çekilmesi, kısıtlanması, milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görevi kabul etmesi, 1 ay süreyle özürsüz veya izinsiz olarak meclis çalışmalarına katılmaması hallerinde milletvekilliği sona erer. Milletvekilliğinin sona ermesine Genel Kurul karar vermektedir” (Anayasa madde 85).*

2.2. Cumhuriyet Meclisinin Çalışma Düzeni ve Yasama Usulü

Cumhuriyet Meclisi kendi çalışmalarını yine kendi çıkardığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür. Bu yöntemsel bağımsızlık¹⁵ ilkesinin bir sonucudur. Anayasaya göre *“Cumhuriyet Meclisi yasama döneminin başlangıç günü, milletvekillerinin and içtikleri ve milletvekili genel seçim sonuçlarının Resmi Gazete'de yayımlanmasını izleyen 10. gündür. And içilmesi sonrası temsil yetkisini haiz milletvekilleri görevlerine Cumhuriyet Meclisinde başlarlar. Çalışma düzeninin belirlediği İçtüzüğe ve anayasaya göre Cumhuriyet Meclisi, milletvekili genel seçimi sonuçlarının Resmi Gazete'de yayımlanmasını müteakip 10. gün saat 10.00'da kendiliğinden toplanır” (Anayasa madde 81, İçtüzük madde 5). “Meclise, toplantıda hazır bulunan en yaşlı milletvekili başkanlık eder ve en genç 2 milletvekili de katiplik görevini yerine getirir” (Anayasa madde 81, İçtüzük madde 8). “Bu toplantıda milletvekilleri and içerler ve Başkanlık Divanı seçimleri yapılır. Başkanlık Divanı seçimleri bu tarihten başlayarak en geç 10 gün içerisinde tamamlanır” (Anayasa madde 81). “Başkanlık Divanı, milletvekilleri*

¹⁵ Hiçbir merciden görüş veya onay almaksızın karar alabilmeyi ifade eder.

arasından seçilen 1 Meclis Başkanı, 1 Başkan Yardımcısı, yeterli sayıda katip üye ve idare amirinden oluşur” (İçtüzük madde 9). “Meclis Başkanı ve Başkan Yardımcısı seçimi, bir yasama döneminde 2 kez yapılır. İlk devre için seçilenlerin görev süresi 3, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise 2 yıldır. Meclis Başkanı ve Başkan Yardımcısı seçimi gizli oyla yapılır. İlk dört oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Dördüncü oylamada da salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan 2 aday için beşinci oylama yapılır. Beşinci oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur” (İçtüzük madde 10).

“Cumhuriyet Meclisi her yıl Ekim ayının ilk iş günü kendiliğinden toplanır ve Haziran ayı sonuna kadar çalışır” (İçtüzük madde 3). “Cumhuriyet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Cumhuriyet Meclisi; Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi Başkanı, Bakanlar Kurulu veya en az 10 milletvekilinin istemi üzerine olağanüstü toplantıya çağrılabilir” (Anayasa madde 81). Düalist yapıda olan yürütmeden hem Bakanlar Kurulunun hem de Cumhurbaşkanının, Meclisi olağanüstü toplantıya çağırabildiğini görmekteyiz.

∞

“Anayasaya göre yasa ve karar tasarlama ya da önermeye, Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir” (Anayasa madde 89). Bakanlar Kurulunca hazırlananlara yasa ve karar tasarıları, milletvekillerince hazırlananlara yasa ve karar önerileri denilir.

İçtüzüğe göre “gelen tasarı ve öneriler Meclis Başkanlığınca, en geç 10 gün içerisinde gelen evrak listesine geçirilerek komitelere iletilir ve milletvekillerine elden veya elektronik posta yoluyla dağıtılır” (İçtüzük madde 83). “Meclis Başkanlığına verilen tasarı ve öneriler, kural olarak Başkanlıkça verilmelerini izleyen 10 gün içerisinde,

ivediliği olanlar ise 3 gün içerisinde Resmi Gazete’de yayımlanarak halkın bilgisine sunulur” (İçtüzük madde 85).

“Yasa tasarı ve önerilerine ilişkin komite raporlarının Genel Kurulda görüşülmesine başlanabilmesi için milletvekillerine gelen evrakla birlikte dağıtılan tarihten itibaren 5 gün, değişiklik yasa tasarı ve önerilerinde ise 2 gün süre geçmesi gerekmektedir. Süresi tamamlanan tasarı ve neriler Genel Kurulun gündemine girer ve belirlenen yöntemle görüşülüp karara bağlanır” (İçtüzük madde 92).

“Komitelerde incelendikten sonra Genel Kurula gelen tasarı ve neriler; Genel Kurulda birinci, ikinci ve üçüncü görüşmesi yapılmak suretiyle sonuçlandırılır. Tasarı ve önerilerin birinci görüşmesinde önce rapor okunur sonra da tasarı ve önerinin bütünü üzerinde söz verilir. Tasarı veya önerinin birinci görüşmesi tamamlandıktan sonra Meclis Başkanı, tasarı veya önerinin madde madde görüşülmesine ilişkin ikinci görüşmeye geçilmesini oya sunar. Maddelere geçilmesi kabul edilmezse, o tasarı veya öneri reddedilmiş olur. Maddelere geçilmesi kabul edildiği takdirde ise o tasarı veya önerinin ikinci görüşmesine geçilir. İkinci görüşmede her madde sırayla okunur ve üzerinde görüşme açılır. Tasarı veya önerinin maddelerinin görüşülmesinin tamamlanmasıyla ikinci görüşme sona erer. nc görüşme, tasarı veya önerinin Genel Kurulda son okunuşu ile başlar ve tasarı veya önerinin tümünün oylanması ile son bulur. Btce yasa tasarılarının görüşülmesinde ise tüm kurumsal btler üzerinde ayrı ayrı görüşme açılır, bu görüşmelerde belirlenen srelerde söz verilir ve tüm kurumsal btler üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra tasarının tümü oylanır” (İçtüzük madde 92). “Meclis Genel Kurulunca reddedilen tasarı ve öneriler; ret tarihinden başlayarak 90 gün geçmedikçe aynı yasama dönemi içerisinde yeniden verilemezler” (İçtüzük madde 89).

“Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisince kabul edilen yasaları 15 gün içerisinde Resmi Gazete’de yayımlar. Yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları bir daha görüşülmek üzere gerekçesi ile birlikte aynı süre içerisinde Cumhuriyet Meclisine geri gönderir. Cumhuriyet Meclisi, geri gönderilen kanunları değiştirerek veya aynı şekliyle, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul ederse kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır. Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisince kabul edilen kanunları yayımlanma süresi içerisinde Bakanlar Kurulunun istemi üzerine halkoylamasına sunar. Halkoylamasında kabul edilen kanunlar, kabul tarihinden başlayarak 10 gün içerisinde Resmi Gazete’de yayımlanır” (Anayasa madde 94). Bu yetkisiyle de Cumhurbaşkanı, kendisini sembolik değil önemli yetkileri olan kişi olarak göstermektedir. Bu da yumuşak kuvvetler ayrılığının tabii sonucudur.

Yasama, kanun dışında meclis kararı şeklinde de işlem tesis edebilir. *“Savaş ilanı kararı, Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetleme ve güvenoyu ile güvensizlik konularındaki kararlar, seçimlerin yenilenmesine veya ertelenmesine ilişkin kararlar, milletvekilliğinin sona ermesine ilişkin kararlar, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin kararlar, Meclis içi seçim sonuçları kararı; Cumhurbaşkanının, Başbakanın veya Bakanların Yüce Divana sevki ile ilgili kararlar, kamu iktisadi teşebbüslerinin denetimine ilişkin kararlar, olağanüstü durum ve sıkıyönetim kararları, kalkınma planlarının onaylanmasına ilişkin kararlar buna örnektir. Bu kararlar Cumhuriyet Meclisi Başkanınca 10 gün içerisinde Resmi Gazete’de ilan edilir. Geriye kalan genel nitelikli Meclis kararları yasaların ilanı gibi işlem görür”* (Anayasa madde 95).

2.3. Cumhuriyet Meclisinin Denetim Yolları

Yasama organlarının karar vermenin yanında denetleme görevi de bulunmaktadır. Anayasaya göre Cumhuriyet Meclisinin denetim yolları olarak soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve güven oylaması yetkileri bulunmaktadır. Bu,

yumuşak kuvvetler ayrılığının sonucudur. “Soru, Bakanlar Kurulu adına sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya Bakanlardan belli bir konuda bilgi istemekten ibarettir. Başbakan veya Bakanlar herhangi bir soruya en geç 30 içerisinde yanıt verir. Genel görüşme, bir milletvekilinin önergesi ve bunun Cumhuriyet Meclisince kabulü üzerine belli bir konuda Genel Kurulda yapılan görüşme demektir. Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Cumhuriyet Meclisi Araştırma ve Soruşturma Komiteleri, araştırma ve soruşturma ile ilgili her türlü belgeyi görmeye, bilgi almaya, tanık çağırmaya ve onları sorguya çekmeye yetkilidir. Meclis soruşturması ise Başbakan ve Bakanlara yöneliktir. Başbakan ve Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri en az 9 milletvekili tarafından imzalanmış olmalıdır. Soruşturma istemleri Cumhuriyet Meclisince görüşülür ve karara bağlanır. Soruşturma, milletvekillerinden kurulu özel bir komitece yürütülür. Cumhuriyet Meclisi, Soruşturma Komitesinin raporunu görüştüktan sonra üye tamsayısının en az üçte ikisinin vereceği kararla Başbakan veya Bakanları suçlayabilir. Başbakan ve Bakanlar bunun üzerine Yüce Divanda yargılanır” (Anayasa madde 98). “Cumhuriyet Meclisi kararı ile Yüce Divana sevk edilen bir bakan, bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevk halinde Bakanlar Kurulu istifa etmiş sayılır” (Anayasa madde 108).

Bir diğer denetim yolu da güven oylamasıdır. İhtüzüğün 122 ve 123. maddelerine göre “Cumhurbaşkanı tarafından atanan Bakanlar Kurulu liste halinde Cumhuriyet Meclisine sunulur. Hükümet Programı, Mecliste özel gündem olarak yer alır ve programın Genel Kurulda okunmasının ardından 2 tam gün geçtikten sonra üzerinde görüşmelere başlanır. Hükümet Programı üzerinde yapılan görüşmelerin bitiminden 1 tam gün geçtikten sonra güven oylamasına başvurulur. Güven oylaması açık oyla yapılır. Oylamada güvenoyu verenlerin sayısı ret oyu verenlerden fazla ise Bakanlar Kurulu güvenoyu almış olur. Aksi

halde, Bakanlar Kurulu güvenoyu almamış olur ve Başbakan istifasını Cumhurbaşkanına sunar.”

Bunun dışında “Başbakan gerekli görürse, Cumhuriyet Meclisinden herhangi bir zaman güven isteminde bulunabilir. Bu istem derhal Meclis Başkanlığınca Genel Kurula bildirilir. Güven istemi için oylama açık olur. Güven istemi ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir. Güven istemi oylamasında üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ret oyu verilmemişse Bakanlar Kurulu görevine devam eder. Güven istemi reddedilirse, Başbakan istifasını Cumhurbaşkanına sunar” (İçtüzük madde 124).

Ayrıca “Başbakana karşı milletvekillerince, Bakanlar Kurulunun genel siyaset ve uygulamaları veya önemli bir politika girişimi gibi konularda Meclis Başkanlığına Güvensizlik Önergesi verilebilir. Güvensizlik Önergesi en az 9 milletvekili tarafından imzalanmış olmalıdır. Oylama açık oyla yapılır. Oylama sonucunda Güvensizlik Önergesi, Meclisin üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilirse Meclis Başkanlığı, Bakanlar Kuruluna karşı güvensizlik oyu verildiğini Genel Kurula bildirir. Bu durumda Başbakan, istifasını Cumhurbaşkanına sunar” (İçtüzük madde 125). Bu şekilde yasama organına karşı sorumluluğu bulunan yürütmenin bir başı, denge-denetim mekanizmasıyla hesap sorulabilir olmaktadır.

2.4. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanlığı esas olarak siyasi bir makamdır. İdarenin dışında kalsa da idari görev ve yükümlülükleri bulunmaktadır (Gözler ve Kaplan, 2017; 56). Bu sebeptendir ki paylaşımlı yürütmenin¹⁶ iki fonksiyonu bulunmaktadır: idari fonksiyon (ki idare hukukunun konusudur) ve siyasi fonksiyon (bu da anayasa hukukunun konusudur). Bu

¹⁶ Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan oluşan düalist yapılı yürütmeyi ifade eder.

çalışmanın ana eksenini oluşturan ve asıl inceleme konusu olan yürütmeye ilişkin idari fonksiyon (fonction administrative), yani KKTC'nin devlet (idari) yapılanması ileriki ana bölümde detaylandırılacaktır. Bu alt bölümde yürütmenin siyasi fonksiyonu¹⁷ (fonction gouvernementale) yani Cumhurbaşkanı ve (sonraki alt bölümde) Başbakan ile Bakanlar Kurulu ele alınacaktır.

Yukarıda ifade edildiği üzere KKTC'de yürütme çift başlıdır. Anayasaya göre yürütmenin başlarından biri olan *“Cumhurbaşkanı 5 yıllık bir süre için halk tarafından seçilir”* (Anayasa madde 99). Cumhurbaşkanı 5 yıllık süre için seçilse de, bir kişinin kaç kez Cumhurbaşkanlığına aday olup seçilebileceği konusunda anayasada herhangi bir sınırlama düzenlenmemiştir. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanının, seçilme sınırlayıcılığınan sıyrılarak, sistemde kişiselleşmiş sürekli bir iktidar olarak kalabilmesi mümkün olmaktadır (TEPAV, 2013). Siyasi partiler Cumhurbaşkanı adayı gösterebilir. Ayrıca bağımsız olarak da Cumhurbaşkanı adayı olunabilir. *“Cumhurbaşkanlığına aday olabilmek için milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmak, yükseköğrenim mezunu olmak, 35 yaşını doldurmuş olmak, Türk ana ve babadan doğmuş olmak ve KKTC yurttaşı olmak, en az 5 yıldır KKTC'de ikamet ediyor olmak gibi şartları taşımak gerekir. Bir adayın Cumhurbaşkanı seçilebilmesi için geçerli oyların salt çoğunluğunu alması gerekir. Seçimde hiçbir aday salt çoğunluk sağlayamazsa seçim, 7 gün sonra en çok oy alan 2 aday arasında yenilenir. Bu takdirde en çok oy alan aday Cumhurbaşkanı seçilir”* (Anayasa madde 99). Seçime dair usul, 5/1976 sayılı Yasa'ya göre parlamento seçiminde olduğu gibidir.

¹⁷ Cumhurbaşkanınının seçimi, Başbakanın atanması, Bakanlar Kurulunun oluşumu, görev atamaları, kanunların yayımlanması, seçimlerin yenilenmesi, Anayasa Mahkemesine iptal davası açılması, diplomatik faaliyetler gibi işlemler yürütmenin siyasi fonksiyonunu oluşturur. İdari fonksiyon, tüm bu sayılan siyasi tasarrufların (yasama ve yargıyla olan ilişkiler) dışında kalan devletin yapılanması ve işlemlerini oluşturur. İdari fonksiyonun amacı kamu yararını gerçekleştirmek, vatandaşa kamu hizmeti sunmaktır. Kamu hizmeti de idari işlem ve eylemlerle yürütülür, re'sen harekete geçer, süreklidir ve bireylerle doğrudan ilgilidir.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçiliyor olması, Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında güç yarışına sebep olabilmektedir. Bir kişinin Cumhurbaşkanı seçilebilmesi için geçerli oyların salt çoğunluğu oya sahip olması gerektiği düşünüldüğünde, hükümeti kuran parti veya partilerin toplam oy oranından daha fazla bir halk desteğine sahip olması, Cumhurbaşkanının sistem içerisinde gücünü dayandırdığı demokratik meşruiyeti sağlaması bakımından oldukça önemlidir (Ustabulut, 2020; 59).

Anayasaya göre KKTC’de “*Cumhurbaşkanı devletin başıdır ve bu sıfatla devletin ve toplumun birliğini, bütünlüğünü temsil eder. Anayasaya saygıyı, kamu işlerinin kesintisiz ve düzenle yürütülmesini ve devletin devamlılığını sağlar. Cumhuriyet Meclisi adına silahlı kuvvetlerin başkomutanlığını temsil eder*” (Anayasa madde 102). Buradan hareketle denilebilir ki Cumhurbaşkanının temsil ve temin olmak üzere iki ana görevi bulunmaktadır (Gürbüz, 2019; 30). Bu görevleri nedeniyle “*Cumhurbaşkanı partili ise partisinin kararları ile bağlı değildir ve partisinden bağımsız hareket eder. Ayrıca Türkiye’nin aksine “Cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığı aynı kişide birleşemez*” (Anayasa madde 101).

Cumhurbaşkanı’nın spesifik olarak; “*yasama yılının ilk günü Cumhuriyet Meclisi’nde gerekli gördüğü hallerde açılış konuşması yapmak, Cumhuriyet Meclisini gerektiğinde olağanüstü toplantıya çağırmak, yasaları Resmi Gazete’de yayımlamak, yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları tekrar görüşülmek üzere Cumhuriyet Meclisine geri göndermek, Cumhuriyet Meclisince kabul edilen yasaları Bakanlar Kurulunun istemi üzerine halk oylamasına sunmak; yasaların kararnamelerin, tüzüklerin, Cumhuriyet Meclisi İçtüzüğü’nün, Cumhuriyet Meclisi kararlarının, yönetmeliklerin veya bunların herhangi bir kuralının anayasanın herhangi bir kuralına aykırı ya da ona uygun olmadığı gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak, Cumhuriyet Meclisi*

seçimlerinin yenilenmesine karar vermek” gibi yetki ve görevleri bulunmaktadır. Ayrıca Cumhurbaşkanı; “bir kanunu, bir kanunun belli bir kuralını veya Cumhuriyet Meclisinin bir kararını Resmi Gazete’de yayımlamadan önce anayasaya aykırı olup olmadığı konusunda Anayasa Mahkemesine görüş bildirebilir.” Bu yetki genel olarak alışık olunmayan bir yetkidir (Ustabulut, 2020; 56). Anayasada tanımlanan bu yetkilerinin yanında Cumhurbaşkanının, teamül olarak yerine getirdiği Kıbrıs sorunu müzakereciliği ve dış ilişkiler görevi, kendisini sistemde ayrıca güçlü bir yere getirmektedir (TEPAV, 2013).

“Cumhurbaşkanı, görevleri ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir. Cumhurbaşkanı ile birlikte imzalanan kararnamelerden, karşı-imza kuralı gereği imzası bulunan Başbakan ve ilgili Bakanlar sorumludur. Ancak Cumhuriyet Meclisi, Cumhurbaşkanını vatana ihanet gerekçesiyle üye tamsayısının en az üçte ikisinin vereceği kararla suçlayabilir. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı, Yüce Divanda yargılanabilir. Yüce Divanın suçlamayı yerinde görmesi halinde Cumhurbaşkanlığı görevi sona erer; suçlu bulunmazsa, görevine geri döner. Cumhuriyet Meclisinin suçlama kararı üzerine Cumhurbaşkanı görevine devam edemez” (Anayasa madde 103). Böylelikle Cumhuriyet Meclisi, yürütmenin diğer başını ancak vatana ihanet üzerine denetleyebilmektedir.

Öte yandan “Cumhurbaşkanının, ölüm veya geçici durumların dışında görev başında bulunamaması halinde Yüksek Mahkemeye gönderilen yazı ile Cumhurbaşkanlığı boşalır. Cumhurbaşkanının sağlık nedeni ile görevini devamlı olarak yapamayacak bir duruma gelmesi halinde Bakanlar Kurulu, durumu Yüksek Mahkemeye bildirir. Yüksek Mahkeme, Cumhurbaşkanının görevini devamlı olarak yapamayacağına karar verirse Cumhurbaşkanlığı boşalmış sayılır. Cumhurbaşkanlığı boşaldığında, boşalma tarihinden

başlayarak 45 günü geçmeyen bir süre içinde yapılacak seçimle Cumhurbaşkanlığı doldurulur” (Anayasa madde 104).

“Cumhurbaşkanının hastalık veya yurt dışına çıkma gibi nedenlerle geçici olarak görevinden ayrılması halinde görevine dönünceye kadar, herhangi bir nedenle makamın boşalması halinde ise yenisi seçilinceye kadar Cumhuriyet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanlığına vekalet eder. Cumhuriyet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanlığına vekalet ettiği süre içerisinde seçimlerin yenilenmesiyle alakalı yetkileri kullanamaz” (Anayasa madde 105). Bu vekalet görevi yine yumuşak kuvvetler ayrılığının sonucudur. Bundan dolayı KKTC’de Cumhurbaşkanı Yardımcısı bulunmamaktadır.

2.5. Başbakan ve Bakanlar Kurulu

Anayasaya göre yürütmenin diğer başını oluşturan Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan oluşan kolektif yapıdır. Bakanlar Kurulu, yürütmenin siyasi sorumluluğunu taşıyan baştır (Eryılmaz, 2016; 141). Dolayısıyla Bakanlar Kuruluna hükümet denir (Gözler ve Kaplan, 2017; 58). Bakanlar Kurulunun ana görevi genel siyaseti yürütmektir. Bunun yanında idari nitelikte¹⁸ görevleri de bulunmaktadır. Bu alt bölümde yukarıda da ifade edildiği gibi Başbakan ve Bakanlar Kurulunun siyasi fonksiyonunu incelenecektir.

Bakanlar Kurulunun başı olan *“Başbakan, Cumhurbaşkanınca milletvekilleri arasından görevlendirilir. Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunu kurma görevini güvenoyu alabilecek bir parti grup başkanına veya milletvekiline verir. Bakanlar Kurulunu kurma görevini alan milletvekili, bu görevini en geç 15 gün içinde tamamlamak veya görevi geri vermekle yükümlüdür. Bakanlar Kurulunu oluşturacak Bakanlar da, Başbakanın önerisi üzerine*

¹⁸ Devlet tüzel kişiliğini temsil etme yetkisi, denetleme yetkisi, düzenleme yetkisi, atama yetkisi, harcama yetkisi, üst yöneticilik yetkisi.

Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve aynı usulle görevden alınır. Aynı zamanda Bakanlar, milletvekili olmayanlar arasından da atanabilir ancak milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olması gerekir” (Anayasa madde 106).

Bakanlar Kuruluna Başbakan başkanlık eder. Bu haliyle *“Başbakan; Bakanlıklar arası iş birliğini, Bakanlar Kurulunun genel siyasetinin yürütülmesini ve yasaların uygulanmasını sağlar. Başbakan, Bakanların görevlerinin anayasa ve yasalara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmekle, Bakanlar Kurulunun çalışma düzenini ve disiplinini sağlamakla ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür. Başbakan, Bakanlar Kurulunun programından, uygulanmasından ve önemli bir politika girişiminden Cumhuriyet Meclisine karşı sorumludur” (Anayasa madde 107).* Bu sebeple Başbakanın siyasi sorumluluğuyla beraber siyasi liderlik konumu da vardır. Bu konum kendisini eşitler arasında birinci (primus inter pares) yapmaktadır.

“Her Bakan, başta Başbakana karşı sorumlu olup kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden sorumludur. Bakanların; Bakanlığını ilgilendiren yasaları uygulamak ve Bakanlığının yetki çevresine giren tüm konu ve işleri yönetmek, Başbakana ve Bakanlar Kuruluna sunulmak üzere Bakanlığını ilgilendiren kararname, tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak, kendi Bakanlığını ilgilendiren herhangi bir yasa ve bu yasalara uygun olarak çıkarılan tüzük ve yönetmeliklerin uygulanabilmesi için yönerge, genelge ve benzeri metinleri yayımlamak, Bakanlar Kuruluna sunulmak üzere Cumhuriyet Bütçesinin kendi Bakanlığına ait kısmını hazırlamak ve uygulamak gibi görevleri bulunmaktadır” (Anayasa madde 110).

Bakanlar Kurulunun en önemli görevlerinden biri de bütçe hazırlığıdır. *“Bütçe tasarısı, Bakanlar Kurulunca mali yılbaşından en az 2 ay önce Cumhuriyet Meclisine sunulur.*

Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi tarafından kabul edilen bütçe yasasını 10 gün içinde Resmi Gazete'de yayımlar” (Anayasa madde 92).

2.6. Yürütmeye İlişkin Diğer Temel Hususlar

Yürütme ile ilgili bir takım önemli hususlara da yer vermek gerekir. Öncelikle, yurt savunması silahlı kuvvetlerce sağlanır. KKTC’de de silahlı kuvvetler Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı olarak Başbakanlığa bağlı örgütlenmiştir. *“Yurt güvenliğinin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Cumhuriyet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumludur. Güvenlik Kuvvetleri Komutanı, savaşta başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanı adına yerine getirir. Güvenlik Kuvvetleri Komutanı, Bakanlar Kurulunun kararı üzerine Cumhurbaşkanıınca atanır” (Anayasa madde 117).*

Bir diğer husus, *“ekonomik konularda ivedilik varsa Bakanlar Kurulu yasa gücünde kararname çıkarabilir. Yasa gücünde kararname, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer ve aynı gün gerekçesi ile birlikte Cumhuriyet Meclisine sunulur. Cumhuriyet Meclisine sunulan yasa gücünde kararnameler, Meclis İçtüzüğüünün yasaların görüşülmesi için koyduğu kurallara göre komitelerde ve Genel Kurulda diğer bütün konulardan önce öncelik ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanır. Yasa gücünde kararnameler ile yeni mali yükümlülükler getirilemez, kişisel ve siyasal hak ve özgürlükler kısıtlanamaz” (Anayasa madde 112).*

Öte yandan *“tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi 3 ayı geçmemek üzere olağanüstü durum ilan edebilir” (Anayasa madde 124).* Yine *“Anayasa ile kurulan özgür demokratik düzeni*

veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi 3 ayı geçmemek üzere olağanüstü durum ilan edebilir” (Anayasa madde 125). “Olağanüstü durum ilanına karar verilmesi halinde bu karar Resmi Gazete’de yayımlanır ve derhal Cumhuriyet Meclisinin onayına sunulur. Cumhuriyet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağrılır. Cumhuriyet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğu ile olağanüstü durum kararını veya süresini değiştirebilir, olağanüstü durumu kaldırabilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine her defasında 2 ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir” (Anayasa madde 126).

“Anayasanın tanıdığı özgür demokratik düzeni veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik veya olağanüstü durum ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya yurda veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve halkın bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması nedenleriyle Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, süresi 3 ayı geçmemek üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmi Gazete’de yayımlanır ve derhal Cumhuriyet Meclisinin onayına sunulur. Cumhuriyet Meclisi toplantı halinde değilse derhal toplantıya çağrılır. Cumhuriyet Meclisi, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile sıkıyönetim kararını değiştirebilir, gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini uzatabilir, kısaltabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir. Sıkıyönetim her defasında 2 ayı geçmemek üzere uzatılması, Cumhuriyet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu süre aranmaz. Olağanüstü durum ve sıkıyönetim süresince

Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü durumun veya sıkıyönetimin gerekli kıldığı konularda yasa gücünde kararname çıkarabilir. Bu kararname Resmî Gazete’de yayımlanır ve derhal Cumhuriyet Meclisinin onayına sunulur. Bu kararname, Cumhuriyet Meclisinin üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile reddedilmedikçe olağanüstü durum ve sıkıyönetim süresince yürürlükte kalır” (Anayasa madde 127, 128).

2.7. Hukuk Düzeni ve Yargı

Yargı(lama), devletin yasaları uygulayan üçüncü fonksiyonudur. Anlaşmazlıkları çözüme kavuşturan, karar verme görevi olan kuvvettir. Yargı en temelde, devletin hukuka bağlılığını sağlama noktasında güven tesis eder (Erdoğan, 2018; 65). Yargı organları ise mahkemelerdir. Mahkemeler yargıya ilişkin görevlerini yargıçlar vasıtasıyla görür. Yasaları uygulamasıyla beraber yargının, kural koyma yetkileri de vardır. İçtihat kararları buna örnektir. Kural uygulamada yargının yürütmeden temel farkı re’sen harekete geçmiyor oluşudur. Yani yargı, ancak kendisine başvurulursa faaliyette bulunabilir. Oysa yürütme kendiliğinden harekete geçer ve hizmet sunar (Erdoğan, 2017; 29,30).

KKTC’de yargı yetkisini kullanan mahkemeler, Yüksek Mahkeme ve Alt Mahkemeler olarak iki düzeyden oluşmaktadır. Alt Mahkemeler ilk derece mahkemesi olarak, Yüksek Mahkeme en yüksek derece istinaf mahkemesi olarak örgütlenmiştir. İki dereceli olmasından dolayı temyiz mahkemesi bulunmamaktadır.

Anayasaya göre yargının genel işleyişi, düzenli çalışması, yargıçların ve mahkemelere bağlı kamu görevlilerinin görevlerine devamları, işlerin verimli bir biçimde yürütülmesi, yargıçların yetişmeleri ve mesleğin vakar ve onurunu korumaları yönünde gerekli önlemleri almakla görevli Yüksek Adliye Kurulu bulunmaktadır. “Her takvim yılı

sonunda yargı işlerinin durumu ve bunların yürütülmesinde aksaklık varsa nedenleri hakkında Cumhurbaşkanına, Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna rapor veren ve alınmasını gerekli gördüğü önlemler hakkında tavsiyelerde bulunan Kurul, Yüksek Mahkeme Başkanı ve Yüksek Mahkeme yargıçlarından, Cumhurbaşkanının atayacağı 1 üyeden, Cumhuriyet Meclisinin atayacağı 1 üyeden, Cumhuriyet Başsavcısından ve Barolar Birliğinin seçeceği 1 üyeden müteşekkildir. Yüksek Adliye Kurulunun Başkanı, Yüksek Mahkeme Başkanıdır ve Kurul kararlarının yerine getirilmesini sağlar. Yine yargıçların atanmaları, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, görevlerine son verilmesi ve disiplin konuları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Adliye Kurulundur” (Anayasa madde 141).

“Yüksek Mahkeme; Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan, Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi görevlerini yerine getirmektedir. Yüksek Mahkeme 1 Başkan ve 7 yargıçtan oluşmaktadır. Başkan ve 4 yargıç, Anayasa Mahkemesi görevini yapar. Başkan ve en az 2 en fazla 3 yargıç, Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi görevini yapar” (Anayasa madde 143).

“Anayasa Mahkemesi; anayasa, kanun ve Mahkeme Tüzüğü kurallarında gösterilen bütün konularda kesin olarak karar verme hususunda münhasır yargı yetkisine sahiptir. Anayasa Mahkemesi, yürürlükteki mevzuat çerçevesinde Cumhurbaşkanını, Başbakanı ve Bakanları ilgili suçlarından dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Yüce Divanda savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya yardımcısı yapar (Anayasa madde 144). Ayrıca Anayasa Mahkemesi, devlet organları arasında kuvvet veya yetki uyumsuzluğuna dair herhangi bir konu ile ilgili olarak yapılan başvuru hakkında kesin olarak karar verme yetkisine de sahiptir” (Anayasa madde 145). “Siyasal partilerin mali denetimini yapma

ve belirli gerekçelerle siyasi partilerin kapatılması davasına bakma görevi de bulunmaktadır” (Anayasa madde 71).

“Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen siyasal partiler, siyasal gruplar ve en az 9 milletvekili veya kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda diğer kurum, kuruluş veya sendikalar bir kanunun, kararnamenin, tüzüğün, Cumhuriyet Meclisi İçtüzüğüünün, Cumhuriyet Meclisi kararının, yönetmeliğinin veya bunların herhangi bir kuralının anayasaya aykırılığı gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilirler” (Anayasa madde 147). Bu kadar geniş yelpazede kitlenin Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilmesi, devletlerde pek görülür bir hak değildir. Bu yönüyle Anayasa Mahkemesi kendini, örneklerinden farklı bir yere konumlandırmaktadır.

“Yargıtay, devlette en yüksek istinaf mahkemesidir. Anayasa, kanunlar ve Mahkeme Tüzüğü hükümlerine bağlı olarak herhangi bir mahkeme kararının istinafına ait davalara bakma ve karara bağlama yetkisine sahiptir. Ayrıca herhangi bir kanunun gösterdiği hallerde ilk derece mahkemesi olarak da davalara bakabilir. Anglo-Sakson geleneğe özgü olan; yetkisiz tutuklamanın kaldırılması için emirname (habeas corpus), bir yetkinin kullanılmasını sağlamak için emirname (mandamus), herhangi bir mahkeme veya yargı niteliğinde yetki kullanan bir makamın yanlış bir kararının uygulanmasını önlemek için emirname (prohibition), bir makamın herhangi bir yetkiye dayanılarak işgal edildiğinin soruşturulmasına ilişkin emirname (quo warranto) ve herhangi bir mahkeme veya yargı niteliğinde yetki kullanan bir makamın kararının iptali için emirname (certiorari) çıkarmaya münhasıran Yüksek Mahkeme, Yargıtay olarak yetkilidir” (Anayasa madde 151).

“Yüksek İdare Mahkemesi, yönetsel bir yetki kullanan organ, makam veya kişiye ait bir kararın, işlemin veya ihmalin; anayasaya, kanunlara veya mevzuat kurallarına aykırı olduğu veya verilen yetkiyi aşmak, kötüye kullanmak suretiyle yapılan şikâyet ile yapılan başvuru hakkında kesin karar vermek münhasır yargı yetkisine sahiptir. Böyle bir başvuru üzerine Yüksek İdare Mahkemesi; karar, işlem veya ihmali tamamen veya kısmen onaylayabilir; karar veya işlemin, tamamen veya kısmen hükümsüz ve etkisiz olduğuna ve herhangi bir sonuç doğurmayacağına karar verebilir; ihmali tamamen veya kısmen yapılmaması gerektiğine ve yapılması ihmal olunan eylem veya işlemin yapılması gerektiğine karar verebilir” (Anayasa madde 152).

Yüksek Mahkeme tarafından kullanılan yetki dışındaki yargı yetkisi, anayasaya bağlı olarak ve kanunda gösterilen ilk derece mahkemeleri olan Alt Mahkemeler tarafından kullanılır. Alt Mahkemeler; Ağır Ceza Mahkemesi, Kaza Mahkemeleri ve Aile Mahkemelerinden oluşmaktadır. Kaza Mahkemesi ve Aile Mahkemesi her ilçede bulunurken, Ağır Ceza Mahkemesi sadece 3 ilçede bulunmaktadır. 5 yılın üzerinde hapis cezası gerektiren veya 2 milyon TL'nin üzerinde para cezası ile cezalandırılan davaları karara bağlamaya yetkilidir. Kaza Mahkemeleri, hukuk ve ceza davalarında ilk derece mahkemesi olarak bir davaya bakmak ve karara bağlamak yetkisini haizdir. Aile Mahkemeleri ise kişi, aile ve din konularına ilişkin hukuk davalarını karara bağlamak için görev yapmaktadır. Yetki alanları içinde ikamet eden yabancılar tarafından başlatılan dava ve müracaatlara da bakmaktadır (KKTC Mahkemeler).

Bununla birlikte KKTC’de askeri yargıda bulunmaktadır. *“Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Askeri mahkemeler, silahlı kuvvetlerde görevli olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askeri suçları ile kanunda gösterilen görevlerini yaptıkları sırada veya kanunda gösterilen silahlı kuvvetlere ait*

yerlerde, silahlı kuvvetlerdeki görevlilere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidir. Askeri mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme merci olarak Askeri Yargıtay da bulunmaktadır” (Anayasa madde 156, 157).

Son olarak şuna değinmek gerekir ki “*KKTC Başsavcısı; Cumhurbaşkanının, Başbakanın, Bakanlar Kurulunun, Bakanların ve diğer devlet organlarının hukuk danışmanıdır. Kendisine anayasa veya kanun tarafından verilen veya emrolunan diğer bütün yetkileri kullanır ve görevleri yapar. Başsavcı, kamu yararının gereğine göre KKTC mahkemelerinde herhangi bir suç hakkında dava açmak, izlemek, davayı devralmak, devam ettirmek veya ettirmemek yetkisine sahiptir. Başsavcı, gerekli gördüğü hallerde Resmi Gazete'de yayımlayacağı bir emirname ile Bakanlıkların veya diğer kamu kuruluşlarının taraf olduğu davalarda ilgili Bakanlık veya diğer kamu kuruluşlarında görevli ve avukatlık yapmak ehliyetine sahip bir hukukçuyu, bu davaları mahkemelerde yürütmekle yetkili kılabilir. Başsavcı, devletin taraf olduğu hukuk ve anayasa davalarında devleti veya organlarını da temsil etme yetkisine sahiptir. Başsavcı, her takvim yılı sonunda, başında olduğu Hukuk Dairesinin genel işleyişi ve görevlerinin yürütülmesinde görülen aksaklık veya varsa nedenleri hakkında Cumhurbaşkanına, Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna rapor verir ve alınmasını gerekli gördüğü önlemler hakkında tavsiyelerde bulunur” (Anayasa madde 158). Devletlerdeki (özellikle Yargıtayda bulunan) Başsavcıların aksine KKTC Başsavcısı, KKTC sistemi içerisinde yetkileriyle oldukça güçlü bir yerededir.*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET TEŞKİLATLANMASI

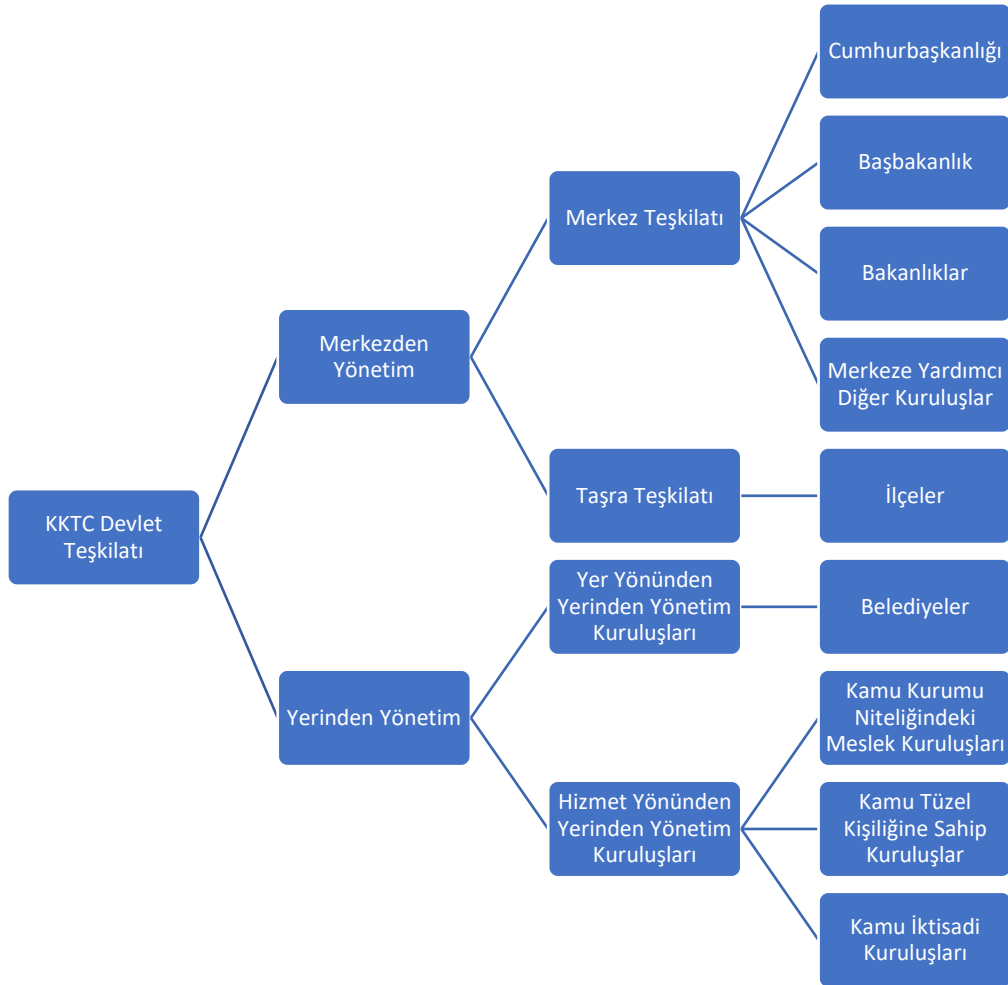
Paylaşımli yürütmenin iki fonksiyonunun olduğu önceki bölümde belirtilmişti. Yürütmenin siyasi fonksiyonunu oluşturan Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan bahsedildi. Bunların dışında kalan ve yürütmenin idari fonksiyonunu oluşturan devlet teşkilatı bu ana bölümde ele alınmaktadır. Devlet teşkilatının belirlenmesi bize devletin anatomisini gösterecektir.

Örgütlenme (teşkilatlanma), yönetim ilkelerinden biridir. Devletin teşkilatlanması, yönetim biliminin inceleme alanlarının başında gelmektedir. Yönetimde teşkilatlanma; kamu hizmeti sunmak için gerekli olan imkan ve kabiliyetleri bir yerde toplamayı, yetki ve görev dağılımını belirlemeyi, bunun için birimlere ayrılmayı içerir. Genel olarak teşkilatlanmanın gayesi sorumluluk sınırlarını çizerek devletin üstlendiği görevleri etkili, etkin ve verimli şekilde yürütmektir (Eryılmaz, 2016; 105).

Devletler, üstlendiği görevleri merkezi tek bir yerde toplayacağı gibi merkeze mensup olmayan özerk yapılar arasında da paylaşırabilir. Hizmetlerde birlik ve bütünlük sağlamak adına karar ve uygulamaların, merkez ve onun içerisinde yer alan teşkilatlarca yürütülmesine merkezden yönetim (merkeziyet, centralisation) denilirken, yerel nitelikteki hizmetlerin yerel teşkilatlarca yürütülmesine yerinden yönetim (adem-i merkeziyet, decentralisation) denilir. Dünyada mutlak anlamda merkezi yönetime veya yerel yönetime sahip bir ülke yoktur. Bu nedenle merkezden ve yerinden yönetim birbirinin karşıtı değil tamamlayıcısıdır aslında. Zaman ve şartlara göre ülkeler, gerekliliklerine göre de daha merkezi veya daha yerel (özerk) yönetim anlayışına sahip olurlar (Gürbüz, 2019; 4). Devlet teşkilatı da bu ayrıma göre şekil alır.

KKTC açısından duruma bakıldığında anayasaya göre “devlet yönetimi, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanun ile düzenlenir” (Anayasa madde 113). Bu üniter devlet yapısının dayanağını oluşturmaktadır. “Devlet yönetiminin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine göre yürütülür (Anayasa madde 113). Yeni devlet teşkilatlanması merkezden ve yerelden meydana gelir. KKTC, merkezi yönetim kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, ekonomik koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre kanunla belirlenen bölümlere ayrılır” (Anayasa madde 116). Bu bölümlenme kendini ilçe olarak göstermektedir.

Şekil.2. KKTC’nin Devlet Teşkilatı

Şekil 2’de görüldüğü üzere KKTC devleti, merkezden ve yerinden yönetim esasına göre ikiye ayrılmıştır. Merkezden yönetim (merkezi idare) de merkez teşkilatı (başkent teşkilatı) ve taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılmaktadır. Merkez teşkilatını Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlıklar ve merkeze yardımcı diğer kuruluşlar oluştururken; ilçe idaresi, taşra teşkilatını oluşturmaktadır. Yerinden yönetim ise yer yönünden (coğrafi) yerinden yönetim kuruluşları (decentralisation territoriale) ve hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları (decentralisation par service) olarak ikiye ayrılmaktadır. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını, mahalli müşterek ihtiyaçları karşılayan belediyeler oluştururken; hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını kamu iktisadi teşebbüsleri, devlet tüzel kişiliği dışındaki kuruluşlar ve meslek kuruluşları oluşturmaktadır.

3.1. Merkezden Yönetim

Devlet, merkez ve merkez hiyerarşisi içerisinde yer alan alt kademeler olarak tek bir örgütte toplanır ve hizmet sunarsa, buna merkezden yönetim denir (Gürbüz, 2019; 4). Diğer bir ifadeyle kamu hizmetlerinin merkezi idare yani devlet tarafından yerine getirilmesine merkezden yönetim denmektedir (Gözler ve Kaplan, 2017; 31). Merkezden yönetim ayrıca (üniter devlet olma gerekliliğinden) idarenin bütünlüğü¹⁹ ilkesini uygulama araçlarından biridir (Güler, 2021; 142).

Merkezden yönetim; politika belirleme ve yürütme yetkisini, gelir ve gider maliyesi yönetimini, personel atamasını tek elde toplama ve hizmetleri taşra örgütleri üzerinden yürütme gibi özelliklere sahiptir (Eryılmaz, 2016; 107). Merkezden yönetimin; yönetimde birlik ve bütünlüğü sağlama, ekonomik ve sosyal kalkınmayı ülke düzeyinde

¹⁹ Merkezden ve yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde örgütlenen devlet ve kamu tüzel kişilerinin, teşkilat ve fonksiyonel olarak bir bütün olmasını ifade eder. Daha çok üniter devletlerde anlam taşıyan yönetsel bir ilkedir.

dengeli yürütme, kamu hizmetlerinin ülkenin her yerinde aynı düzeyde sunulmasını sağlama, mali olanak ve uzmanlık sahibi olma, kamu personelini yerel etkilerden sıyırma gibi yararları bulunmaktadır. Tabii aynı zamanda kamu hizmetlerinde gecikme, kırtasiyecilik, hizmetlerin halkın istediği gibi sunulmaması, halkın yönetime katılmasını sınırlama, siyasilerin kendi bölgelerine ayrıcalık tanıyabilmesi gibi zararları da bulunmaktadır (Gürbüz, 2019; 6).

KKTC’de merkezden yönetim, başkent ve onun hiyerarşisi içinde olan taşra teşkilatı olmak üzere iki ayırmadan oluşmaktadır. Merkezi yönetime yardımcı olmak için merkez hiyerarşisi dışında çeşitli kurulmuş kurumlar da bulunmaktadır.

3.1.1. Merkezi İdarenin Başkent Teşkilatı

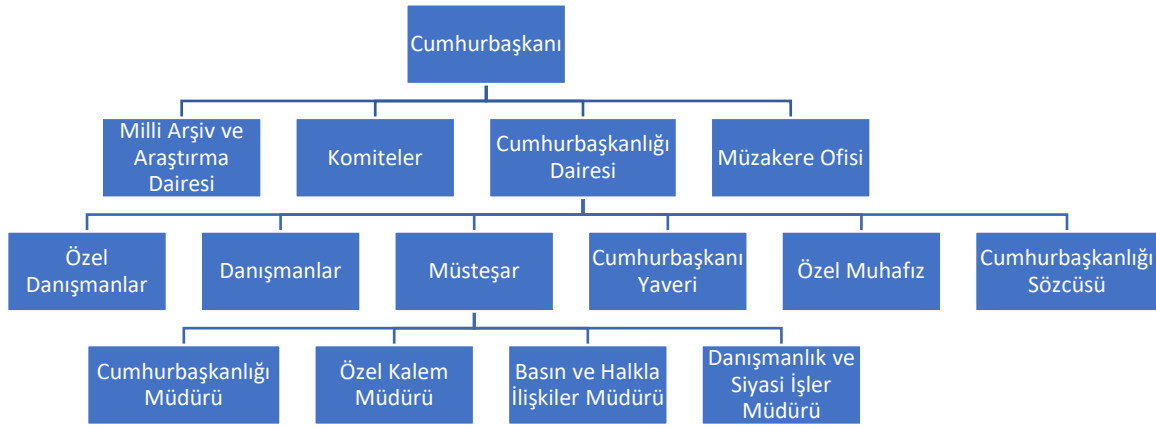
3.1.1.1. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı

Cumhurbaşkanının en üst amiri olduğu Cumhurbaşkanlığı teşkilatı; Cumhurbaşkanlığı Dairesi, Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, Komiteler ve Müzakere Ofisinden meydana gelmektedir. 2008 yılında Cumhurbaşkanlığına bağlanan Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, devlet arşivleri yönetiminin sağlanmasından sorumludur. Komiteler, Türkiye’deki politika kurullarına benzer bir yapıdadır. Akademisyen ve uzman kimselerden oluşan Komiteler, devlet politikalarının geliştirilmesinden ve proje üretilmesinden sorumludur. Birçok alanda faaliyet gösteren 16 Komite²⁰ bulunmaktadır. Her Komitenin başında Komite başkanı bulunmaktadır ve ayrı ayrı hepsi Cumhurbaşkanına karşı sorumludur.

²⁰ Kayıp Şahıslar Komitesi, Bilim ve Sağlık Komitesi, Deprem Komitesi, Ekonomi ve Doğal Kaynaklar Komitesi, Engelliler Komitesi, Gençlik ve Kültür Komitesi, Girişimcilik Komitesi, Kültür Sanat Komitesi, Kadın, Çocuk ve Aile Komitesi, Maraş Açılım Komitesi, Sosyal Destek Komitesi, Spor Üst Komitesi, Turizm ve Çevre Komitesi, Uluslararası İlişkiler Komitesi, Yurtdışı Kıbrıslı Türkler Komitesi, Tarih ve Araştırma Komitesi.

Cumhurbaşkanlığı Dairesi, Cumhurbaşkanlığı makamının ana omurgasını oluşturur ve 11/1981 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dairesi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası ile düzenlenmiştir. 11/1981 sayılı Yasa'ya göre “Cumhurbaşkanlığı Dairesi; Müsteşar, Cumhurbaşkanlığı Müdürü, Özel Kalem Müdürü, Danışmanlık ve Siyasi İşler Müdürü, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü, Özel Danışmanlar, Danışmanlar, Özel Muhafız ve Cumhurbaşkanı Yaveri'nden oluşmaktadır” (11/1981 sayılı Yasa madde 4). Kanunda yer almamasıyla beraber bir de Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü bulunmaktadır.

Şekil.3. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı

“Müsteşar, Cumhurbaşkanlığı Dairesinin Cumhurbaşkanından sonra en üst hiyerarşik amiridir. Cumhurbaşkanlığı Dairesi hizmetlerinin planlanmasından, koordinasyonundan ve kontrolünden sorumlu olup Daire ile ilgili hukuki, idari, mali ve diğer görevlerin yerine getirilmesini sağlar. Müsteşar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur” (11/1981 sayılı Yasa madde 5). “Cumhurbaşkanlığı Müdürü, Müsteşara bağlıdır ve görevlerin yerine getirilmesinde Müsteşara yardımcı olur. Ayrıca Daire personelinin özlük işleri, levazım işleri, evrak, dosya ve arşiv işleri, ulaştırma işleri, Cumhurbaşkanlığı ikametgahı ile ilgili idari hizmetler, Daire hizmetleri gibi idari ve teknik iş ve hizmetleri yerine getirir. Cumhurbaşkanı ve Müsteşara karşı sorumlu olup Cumhurbaşkanı ve Müsteşar

tarafından verilen diğer görevleri yapar” (11/1981 sayılı Yasa madde 6). “Özel Kalem Müdürü, Cumhurbaşkanının özel ve resmi haberleşmelerini, protokol ve şifre işlerini yürütür, gizli kayıtlı yazışma evraklarının arşivlenmesini yapar ve Cumhurbaşkanının resmi ve özel nitelikteki emirlerini yerine getirir. Özel Kalem Müdürü, genel görevleri açısından Müsteşara bağlı olmakla beraber, görevlerini doğrudan doğruya Cumhurbaşkanından alacağı emirlere uygun olarak da yapar” (11/1981 sayılı Yasa madde 7). “Danışmanlık ve Siyasi İşler Müdürü, yabancı ülkeler ve/veya temsilciliklerle olan siyasal ilişkilerin takibi ile dış yazışmaların yapılması gibi siyasi işleri yürütür. Özel Danışmanlar ve Danışmanların sekretarya görevini görür. Cumhurbaşkanı ve Müsteşar tarafından verilen diğer uygun görevleri yapar” (11/1981 sayılı Yasa madde 8). “Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü, Cumhurbaşkanlığına yapılan çeşitli konulardaki yazılı veya sözlü müracaatları, gerekirse mahallinde de tetkik ettikten sonra ilgili merciler nezdinde ele alıp sonuçlandırılmasını sağlar. Cumhurbaşkanlığının açıklama, yalanlama ve bildiriye gerektiren her türlü haberini basın ve yayın organlarına zamanında iletir, yerli ve yabancı basını günü gününe takip eder ve devleti ilgilendiren önemli konulardaki kupürleri Cumhurbaşkanı ve Müsteşarın bilgisine getirir ve bunları tasnif ederek istenildiğinde ibraz etmek üzere dosyalanmasını sağlar, Cumhurbaşkanı ve Müsteşar tarafından verilen diğer görevleri yapar” (11/1981 sayılı Yasa madde 9).

“Danışmanlar, uzmanlık alanlarına giren işlerin planlanmasından, koordinasyonundan, kontrolünden ve gereken inceleme ile araştırmaları yaparak Cumhurbaşkanına önerilerde bulunmaktan sorumludur. Danışmanlar; politika, ekonomi, maliye, hukuk, milli güvenlik ve gerekli görülecek diğer konularda belirli süreler için hizmet etmek üzere söz konusu uzmanlık alanlarıyla ilgili Bakanlık ve Dairelerden Müsteşarın önerisi Cumhurbaşkanının onayı ile sağlanır ve hizmet süresi sonunda kurumlarına iade edilirler” (11/1981 sayılı Yasa madde 11). Özel Danışmanlar ise doğrudan

Cumhurbaşkanınca atanır. Özel Danışmanlar ve Danışmanlar, Cumhurbaşkanına bağlı ve sorumludur.

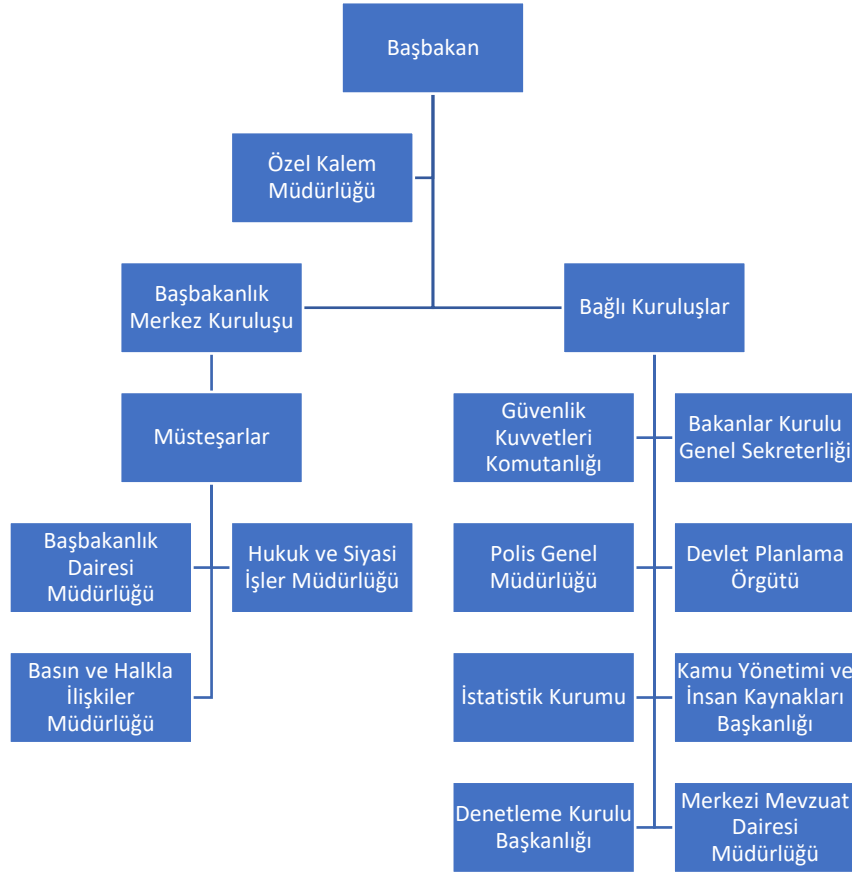
“Özel Muhafız, Cumhurbaşkanının muhafızlığını yapar; gerektiğinde Cumhurbaşkanlığının seyahatlerinde refakat eder, gerekli emniyet tedbirlerini alır ve her zaman Cumhurbaşkanının emrinde bulunur” (11/1981 sayılı Yasa madde 12).

“Cumhurbaşkanının Yaveri ise Cumhurbaşkanının istek ve onayı ile Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinden atanır ve Cumhurbaşkanının güvenliğini sağlamaktan sorumlu olup doğrudan doğruya Cumhurbaşkanına bağlıdır. Her zaman Cumhurbaşkanının emrinde bulunur” (11/1981 sayılı Yasa madde 13).

3.1.1.2. Başbakanlık Teşkilatı

Başbakanın anayasadan kaynaklı görevlerini yerine getirmek üzere Bakanlar Kurulunun genel siyasetinin yürütülmesini, Bakanlıklar arası işbirliğini, yasaların uygulanmasını ve yasalarla verilen diğer görevlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuş Başbakanlık teşkilatı bulunmaktadır. Başbakanlık teşkilatı, 15/1981 sayılı Başbakanlık (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası çerçevesinde örgütlenmiştir.

Şekil.4. Başbakanlık Teşkilatı

15/1981 sayılı Yasa'ya göre “Başbakanlık makamının en üst amiri Başbakandır. Başbakanlık; Başbakanlık Makamı, Özel Kalem Müdürlüğü, Başbakanlık Merkez Kuruluşu ve Başbakanlığa bağlı kuruluşlarından oluşur” (15/1981 sayılı Yasa madde 4). “Özel Kalem Müdürlüğü, Başbakanın resmi ve özel yazışmaları ile şifre ve protokol işlerini yönetir ve Başbakan tarafından verilecek diğer görevleri yapar. Özel Kalem Müdürü genel görevler hakkında Müsteşardan emir almakla beraber doğrudan doğruya Başbakandan alacağı emirlere göre de görev yapar” (15/1981 sayılı Yasa madde 6).

“Başbakanlığın Merkez Kuruluşu, 2 Müsteşarın yönetimi altında Başbakanlık Dairesi Müdürlüğü, Hukuk ve Siyasi İşler Müdürlüğü, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğünden meydana gelmektedir” (15/1981 sayılı Yasa madde 7). “Müsteşarlar, Başbakanlığın Başbakandan sonra en üst hiyerarşik amirleri olup kuruluşun faaliyetlerini Başbakanın

direktiflerine ve ilgili kanun, tüzük ve yönetmelik kurallarına uygun olarak düzenler ve yürütürler. Cari işlerin yöneticisi ve koordinatörü olduğu gibi Başbakanın danışmanı ve yardımcısıdırlar. Müsteşarlar, Başbakana karşı sorumludur” (15/1981 sayılı Yasa madde 8). “Başbakanlık Dairesi Müdürü, Dairenin İdari ve Mali İşler Bölümü ile Yayın ve Derleme Bölümünün²¹ görevlerinin, Müsteşara bağlı olarak yürütülmesini sağlar ve Başbakanlık Merkez Kuruluşundaki görevlerin iyi bir şekilde yürütülmesinde Müsteşarlara yardımcı olur” (15/1981 sayılı Yasa madde 9). Hukuk ve Siyasi İşler Müdürlüğü; Başbakanlığın hukuki işlemlerini yürütmek, parlamentoyla ilişkileri yürütmek, kanun tasarılarıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, Başbakana hukuki ve siyasi danışmanlık yapmak gibi temel görevleri bulunmaktadır. Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğünün ise basın ile olan ilişkileri yürütmek, basın toplantılarını düzenlemek, dilek ve şikayetlerle ilgilenmek, resmi davetleri yürütmek gibi temel görevleri bulunmaktadır. Bunlarla birlikte Başbakanlığa bağlı önemli bazı bağlı kuruluşlar Şekil 4’te gösterilmiştir. Bağlı kuruluşlardan kiminin kamu tüzel kişiliği bulunurken kimi devlet tüzel kişiliği içerisindedir.

3.1.1.3. Bakanlıklar

Bakanlıklar merkezi yönetimin en önemli yapısını oluşturur. Devletin üstlendiği kamu hizmetlerinin alanlarına göre ayrılıp devlet tüzel kişiliği içerisinde örgütlendiği kurumlardır. Yani devlet, üstlendiği hizmetleri konularına göre ayırır ve her sunacağı hizmet için merkezi bir örgüt ihdas eder. Bakanlık sayısı devletin üstlendiği göreve göre değişkenlik gösterir. Hükümetlerin, bazı siyasi gerekçelerle Bakanlık sayısında artışa

²¹ İdari ve Mali İşler Bölümü; Başbakanlıkta görevli personelin özlük hakları ile ilgili işlemleri yapar, Başbakanlığın maliye, bütçe, levazım, evrak, dosya ve arşiv işleri ile diğer Daire hizmetlerini düzenler ve yürütür. Yayın ve Derleme Bölümü; Resmi Gazete’yi hazırlar, baskı ve dağıtım işlemlerini düzenler ve yürütür, kanun, tüzük ve yönetmeliklerin Resmi Gazete’de yayımlanmasını sağlar, Başbakanlıkla ilgili ve ekonomi, maliye ve istatistikle ilgili yayınları izler, satın alır ve gereken durumlarda tercümelerinin yapılmasını sağlar, Başbakanlık kitaplığını düzenler ve yönetir, meclisin her toplantı yılına ait olmak üzere fihristli kanun, karar ve tutanakları ve Resmi Gazete fihristlerini hazırlatıp bastırır ve dağıtımını sağlar.

gidebildiği bir gerçektir ancak KKTC’de Bakanlık sayısının 10 olacağı anayasayla sınırlandırılmıştır.

Anayasaya göre “Bakanlıklar, anayasanın öngördüğü sayı ve ilkelere uygun olarak Başbakanın önerisi ve Cumhurbaşkanının onayı ile Resmi Gazete’de yayımlanacak bir kararname ile kurulur ve kaldırılır.” Az öncede ifade edildiği üzere Bakanlık sayısı 10’u aşamaz. “Bakanlık merkez örgütünün kuruluşu ve hangi dairelerin ve hizmet birimlerinin hangi Bakanlığa bağlanacağı, yasanın öngördüğü ilkelere uygun olarak çıkarılacak tüzükle düzenlenir” (Anayasa madde 108).

Şekil.5. KKTC’de Bakanlıklar

KKTC’de Bakanlıklar Şekil 5’te görüldüğü gibidir. Birçok görevin, Bakanlık sayısının sınırlı olması nedeniyle tek bir Bakanlıkta toplandığı Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığı dikkat çekmektedir. Keyfi uygulamaların önüne geçmek adına veya Niskanen

Yaklaşımı'na²² engel olmak için (olabilir) Bakanlık sayısı sınırlandırılmıştır ancak uygulamada Turizm, Kültür, Gençlik ve Çevre Bakanlığında olduğu gibi bazı önemli hizmetlerin tek çatı altında toplanması kurum iş yükünü arttırdığı gibi hizmet sunumunda yeterliliğe de ket vurabileceği ayrı bir yerdedir.

Bakanlıkların kuruluşu 57/1977 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası ile düzenlenmiştir. 57/1977 sayılı Yasa'ya göre *“Bakanlıkların temel kuruluşu; Bakanlık Makamı, Bakanlık Merkez Kuruluşu, Bakanlık Bölgesel Kuruluşları, Bakanlığa bağlı veya ilgili kuruluşlardan²³ meydana gelmektedir”* (57/1977 sayılı Yasa madde 5). Bakanlıkların kanunla düzenlenen yurtdışı teşkilatı bulunmamaktadır. Yalnızca Dışişleri Bakanlığının yurtdışı temsilcilikleri bulunmaktadır.

“Bakanlık Makamını Bakan oluşturmaktadır ve Bakanlık kuruluşunun politik sorumlusu ve en üst hiyerarşik amiridir. Bakanlık Merkez Kuruluşu yani Bakanlık merkez teşkilatı; Müsteşarlık, Bakanlık Müdürlüğü, Uygulama Birimleri, Danışma Birimleri ve Ortak Hizmetler Biriminden oluşur” (57/1977 sayılı Yasa madde 7). Her ne kadar kanunda yer edinmesede uygulamada Özel Kalem Müdürlüğü de bulunmaktadır. *“Müsteşar, Bakanlık kuruluşunun Bakandan sonra en yüksek hiyerarşik amiridir ve Bakana karşı sorumludur. Bakanlığın faaliyetlerini Bakanın yönergelerine ve ilgili kanun, tüzük ve yönetmelik kurallarına uygun olarak düzenler ve yürütür. Bakanlık Müdürü, Müsteşara bağlı olarak görevlerin yürütülmesinde Müsteşara yardımcı olur. Uygulama Birimleri, Bakanlığa verilen ve Bakanlığın amaçlarının gerçekleşmesi için yerine getirilmesi gereken esas görevlerden sorumlu olan birimlerdir”* (57/1977 sayılı Yasa madde 11). Türkiye'deki

²² W. A. Niskanen, “Bürokrasi ve Temsili Hükümet” adlı çalışmasında devletin piyasa başarısızlığı açıklamasını şu şekilde yapar: siyasilere, bürokratlar bütçeyi maksimize ederek etki alanı ve prestijlerini arttırmak için bazı uygulamalara gidebilirler bu da kamu harcamalarını artırır (Öğretir, 2019; 110). Bakanlık sayısını artırma buna örnek sayılabilir.

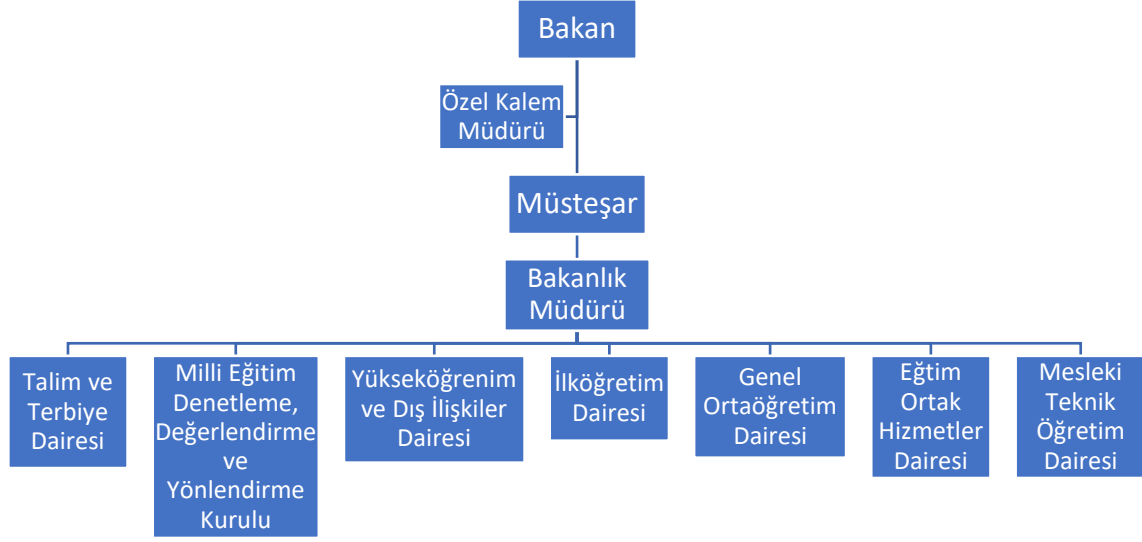
²³ İlgili kuruluşlar; Komisyon, Komite, Kurul, Şura, Konsej ve benzeri kuruluşlar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleridir.

Bakanlıkların ana hizmet birimleri gibi düşünülebilir. *“Uygulama Birimleri, Dairelerden oluşur ve Daireler de ihtiyaca göre şubelere bölünür”* (57/1977 sayılı Yasa madde 11). *“Danışma Birimleri; Planlama, Bütçe ve Koordinasyon Birimi ile Bakanlık Danışmanlığından meydana gelir. Kamu görevlileri arasından plan, program, bütçe, koordinasyon, istatistik, araştırma, organizasyon ve metod görevlerini Planlama, Bütçe ve Koordinasyon Birimi; Bakanın veya Müsteşarın vereceği görevleri de Bakanlık Danışmanlığı yerine getirir. Ortak Hizmetler Birimi de Bakanlığın ortak nitelikteki hizmetlerini (özlük, maliye, levazım, arşiv, Bakanlık Dairelerinin bakım ve temizliği, odacılık, şoförlük, bekçilik ve benzeri hizmetler) yerine getirir”* (57/1977 sayılı Yasa madde 12).

“Bakanlıklar, kanunla verilen görevlerin, gereken durumlarda bölgesel olarak görülmesini sağlamak üzere mülki idare kademelerine ve kanunla konulan esaslara uygun olarak bölgesel kuruluşlar kurabilir” (57/1977 sayılı Yasa madde 13). Bu da Bakanlık Bölgesel Kuruluşlarını oluşturur. Bakanlık Bölgesel Kuruluşları, Bakanlıkların taşra teşkilatı olarak sayılabilir çünkü *“ilçelerde devletin en üst düzeydeki temsilcisi olan Kaymakamlar, bölgesel hizmetlerin etkin bir biçimde yerine getirilmesini gözetmekten, çeşitli Bakanlıkların Bölgesel Kuruluşları arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamaktan sorumludur”* (57/1977 sayılı Yasa madde 15). Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı Karayolları Dairesi Müdürlüğü Lefkoşa Şubesi, Bölgesel Kuruluşa örnek olarak gösterilebilir.

Ayrıca Bakanlıklar, yine görevlerini ifa edebilmesi adına gerekli gördüğünde, kendilerine bağlı; merkezi ya da bölgesel komisyon, komite, kurul, şura, konsey veya döner sermayeli kuruluşlar oluşturabilirler. Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığına bağlı Kıbrıs Türk Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma Limited Şirketi örnek olarak gösterilebilir.

Şekil.6. Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Şeması Örneği*

*Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı.

Her Bakanlığın Bakanlık Merkez Kuruluşu yani Bakanlık merkez teşkilatı, hemen hemen Şekil 6’da görüldüğü gibidir.

3.1.1.4. Merkeze Yardımcı Diğer Kuruluşlar

Merkezi idarenin başkent teşkilatına öneri, tavsiye vb. çalışmalar ile yardımcı olan ve anayasayla düzenlenen birtakım kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşların anayasayla güvence altına alınması, idarenin sunduğu hizmetleri pekiştirmeye yardımcı olmaları, uzmanlaşmış kuruluşlar olmaları genel olarak ortak özellikleridir. Kimi görüş bildiren, kimi denetleyen, kimi de bazı kamu hizmetlerini gören yardımcı kuruluşlar aşağıda detaylandırılmıştır.

Cumhuriyet Güvenlik Kurulu

“Devletin ve yurdun güvenlik politikasının saptanması ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli eşgüdümün sağlanması konusundaki görüşlerin Bakanlar

Kuruluna bildirilmesi için anayasayla Cumhuriyet Güvenlik Kurulu görevlendirilmiştir. Kurulun; devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü önlemlere ait kararları, Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır. Cumhuriyet Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhuriyet Meclisi Başkanı, Başbakan, Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı ve Dışişleri Bakanı ile Silahlı Kuvvetler Komutanı ve Emniyet Genel Müdüriinden oluşur. Kurul sekreterliği görevi Başbakanlıkça yürütülür” (Anayasa madde 111). Anayasada ifadesi geçse de KKTC’de Savunma Bakanlığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla Kurulda Savunma Bakanı yoktur. Ayrıca emniyet teşkilatı Başbakanlığa bağlı Polis Genel Müdürlüğü olarak örgütlenmiştir.

Sayıştay

Anayasaya göre “mali denetim organı olan Sayıştay, kamu gelir ve giderlerini denetler ve sonucu bir raporla Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna bildirir. Mali konularda Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna yardım eder” (Anayasa madde 132). Ayrıca “kesin hesap yasa tasarıları, yasada daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak en geç 1 yıl içerisinde Bakanlar Kurulunca Cumhuriyet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini kesin hesap yasa tasarısının verilmesinden başlayarak en geç 6 ay içinde Cumhuriyet Meclisine sunar” (Anayasa madde 93). “Yargı organları, askeri ve polis kurum ve kuruluşları Sayıştay denetiminin dışında kalmaktadır. Sayıştay; 1 başkan, 2 üye ve yeteri kadar personelden oluşur” (18/1978 sayılı Yasa madde 5). “Sayıştay Başkanı, Cumhuriyet Meclisince ilan edilen Sayıştay Başkanlığı kadrosuna başvuran adaylar arasından Cumhuriyet Meclisi Genel Kurulunca gizli oyla ve toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla seçilir” (18/1978 sayılı Yasa madde 6). “Sayıştay üyelerinin seçimi için de aynı usul uygulanır” (18/1978 sayılı Yasa madde 7).

3.1.2. Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı

3.1.2.1. İlçe İdaresi

Merkezi idare, üstlendiği kamu hizmetlerini etkin, etkili ve verimli bir şekilde yürütmek amacıyla tüm ülke sathında teşkilatlanır. Bu toprak üzerinde (teritoryal) teşkilatlanma, merkezi idarenin taşra teşkilatlanması demektir. Taşra teşkilatı, merkezi idarenin uzantısı ve tamamlayıcısıdır. Bu sebeple devlet tüzel kişiliği içerisinde yer alır (Gürbüz, 2019; 107). Taşra örgütü il, ilçe şeklinde ayrılabilir. Bu ayrım ülkenin mülki taksimatını oluşturur ve bu taksime göre yönetime mülki idare denilir. KKTC’de mülki taksim, ilçe şeklinde oluşmuştur. İlçelere bağlı bucaklar bulunmaktadır.

KKTC, merkez yönetim kuruluşu bakımından 6 ilçeye bölünmüş ve 12 bucağa²⁴ kademelenmiştir. *“İlçe ve bucak kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, isimlerinin değiştirilmesi bir bucağın başka bir ilçeye bağlanması kanunla olur”* (33/1988 sayılı Yasa madde 4). *“İlçeler, Kaymakamın idaresindedir. Kaymakam, mülki idare amiri sıfatıyla ilçedeki en yüksek hiyerarşik amirdir ve ilçede devletin ve hükümetin temsilcisidir”* (33/1988 sayılı Yasa madde 8). İlçe yönetiminin temel kuruluşu; merkez kuruluşu, bucak kuruluşları, bağlı ve ilgili kuruluşlarından²⁵ meydana gelmektedir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı bünyesinde mülki idareler arası koordinasyon sağlamak ve yerel kuruluşlara ait işlemleri yürütmek üzere Merkez Kaymakamlığı bulunmaktadır.

“Kaymakamın ilçede kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesini ve Bakanlıkların Bölgesel Kuruluşları arasındaki işbirliği ve koordinasyonunu sağlamak,

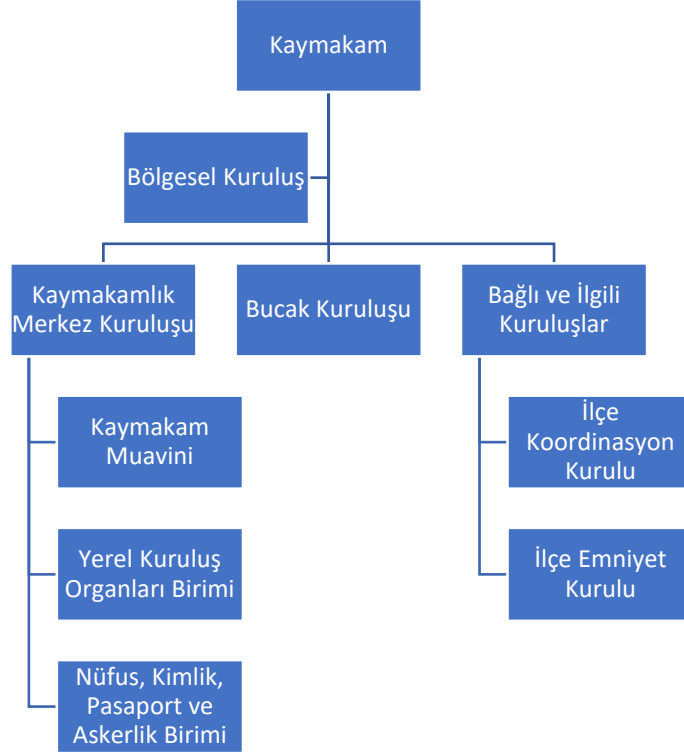
²⁴ Bucaklar: Lefkoşa’ya bağlı Lefkoşa ve Değirmenlik; Gazimağusa’ya bağlı Gazimağusa, Geçitkale ve Akdoğan; Girne’ye bağlı Girne ve Çamlıbel; Güzelyurt’a bağlı Güzelyurt; İskele’ye bağlı İskele, Mehmetçik ve Yeni Erenköy; Lefke’ye bağlı Lefke. Bucaklarda toplamda 187 yerleşim yerine ayrılmaktadır. Köylerin tüzel kişiliği kaldırıldıktan sonra köy idaresi belediyelere devredildi ve köyler, yerleşim yeri adını aldı.

²⁵ İlçe Koordinasyon Kurulu ile İlçe Emniyet Kurulundan oluşur.

ilçedeki bütün resmi ve yarı resmi kuruluşların çalışmalarını koordine etmek, devlet organları ile yerel kuruluş organları arasında sıkı işbirliği kurulmasını sağlamak; Bakanlık Bölgesel Kuruluş organlarının çalışmalarının denetimini yapmak, bütçe ve personel işlerini yürürlükteki yasalara uygun olarak işleme tabi tutmak; ilçe sınırları içerisinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının sağlanması için emniyet kuvvetleri ile işbirliği halinde gerekli tedbirleri almak, ilçenin her yönden genel yönetim ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemek gibi yetki ve görevleri bulunmaktadır” (33/1988 sayılı Yasa madde 8). Yine “ilçe sınırları içerisinde bulunan tüm kamu kurum ve kuruluşları ile tüm eğitim kurumları Kaymakamın denetim ve gözetimine bağlıdır. Kaymakam, Kaymakam Muavini, Bucak Sorumlusu veya ilçe müfettişi ilçede bulunan bütün kamu kuruluşlarının ve yerel kuruluşların durumlarını yasalar açısından her zaman denetlemek ve gözetmekle yetkilidir” (33/1988 sayılı Yasa madde 15).

“Kaymakamlık Merkez Kuruluşu; Kaymakam Muavinliği, Yerel Kuruluş Organları Birimi ile Nüfus, Kimlik, Pasaport ve Askerlik Biriminden oluşmaktadır” (33/1988 sayılı Yasa madde 9). Bununla birlikte “her bucak merkezinde bir Bucak Sorumlusunun yönetiminde bucakla ilgili yönetim hizmetlerini görmek üzere bir Kaymakamlık Bucak Kuruluşu kurulur” (33/1988 sayılı Yasa madde 10). “Bucak Kuruluşu; Bucak Sorumlusu, ilçe müfettişi ve diğer kamu görevlilerinden oluşur” (33/1988 sayılı Yasa madde 10).

Şekil.7. Kaymakamlık Teşkilat Şeması

“Kaymakam Muavinliğinin başında Kaymakam Muavini bulunmaktadır. İlçe yönetiminin Kaymakamdan sonra en yüksek hiyerarşik amiri olup Kaymakamın danışmanı ve yardımcısıdır. Yerel Kuruluş Organları Birimi; ilçede, yasaların öngördüğü yöntemlerle, kamu sağlık kuruluşlarının, köy içme suları komisyonlarının, kır bekçileri sandıklarının, sulama birlikleri komitelerinin ve benzeri tüm yasal yerel kuruluşların gözetim ve denetimini yapar, yıllık hesaplarını düzenler, gerekli zamanlarda toplantılarına başkanlık yapılmasını sağlar, ayrıca Kaymakamlıkça verilen çeşitli izin belgeleri işlemlerini yürütür. Nüfus, Kimlik, Pasaport ve Askerlik Birimi ise ilçede, yasaların öngördüğü çerçevede nüfus, pasaport ve muhaceret, kimlik kartları, askerlik işlemleri ve benzeri işleri yapar” (33/1988 sayılı Yasa madde 9).

“Her ilçede Kaymakamın başkanlığında, ilçe sınırları içerisinde kuruluşu bulunan tüm resmi ve yarı resmi kuruluşların ilçe kuruluş sorumlularından oluşan bir İlçe

Koordinasyon Kurulu kurulur. İlçe Koordinasyon Kurulu, yılda en az 3 kez toplanır. Bu toplantılar Kaymakamın resmi daveti üzerine yapılır. Gerektiğinde, yine Kaymakamın resmi davetiyle daha fazla toplantı düzenlenebilir. İlçe Koordinasyon Kurulu, ilçe sınırları içinde yer alan her türlü hizmetin etkin bir biçimde ve koordineli olarak yürütülmesini sağlar; yürürlükte olan projelerin gözetimini yapar, resmi Daireler arasında olduğu gibi yarı resmi kuruluşlar arasındaki iş birliğini ve koordinasyonu sağlar” (33/1988 sayılı Yasa madde 11). Bu kurul, Türkiye’deki İlçe İdare Kuruluna birebir benzemektedir.

“Her ilçede, ilçenin her türlü güvenlik ve esenlik konularını incelemek ve değerlendirmek üzere Kaymakamın başkanlığında, İlçe Polis Müdürü veya müdürlerinin, Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığının ilçedeki sorumlu komutanının ve Sivil Savunma Bölge Müdürü veya müdürlerinin katılımlarıyla bir İlçe Emniyet Kurulu kurulur. İlçe Emniyet Kurulu, gereksinmeye göre Kaymakamın çağrısı üzerine Kaymakamlıkta toplanır.” (33/1988 sayılı Yasa madde 12).

3.2. Yerinden Yönetim

Yerel nitelikteki belirli kamu hizmetlerinin devlet tüzel kişiliği dışındaki kamu tüzel kişilerinca yerine getirilmesine yerinden yönetim denmektedir (Gözler ve Kaplan, 2017; 33). Bu yönetimde bazı kamu hizmetleri tek elden yürütülmemektedir. Merkezi idarenin dışında yer alan ancak merkezi idarenin vesayeti (idarenin bütünlüğü ilkesi gereği) altında bulunan kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmektedir (Gürbüz, 2019; 8). Bir başka ifade ile yerinden yönetim; merkezden yönetimin, gereklilikten de dolayı merkezi olma seviyesini azaltmak amacıyla merkezdeki yetkisini ve gücünü merkez dışında yer alan kurumlara bırakmasıyla oluşan yönetim demektir (Karasu, 2017; 85).

Yerinden yönetim; tüzel kişiliğe sahip olma, mali özerkliğe sahip olma, personel edinmede bağımsız olma, karar organlarının seçimle iş başına gelmesi, merkezi idarenin vesayet denetimine tabi olma gibi özelliklere sahiptir (Gürbüz, 2019; 122). Yerinden yönetimin; demokratik ilkelere daha uygun olma (halkın yönetime katılabilmesi), bürokrasi ve kırtasiyeciliği büyük oranda ortadan kaldırma, hizmetleri gereksinimlere uygun olarak yürütme gibi yararları bulunmaktadır. Tabii aynı zamanda ülke bütünlüğünü tehdit etme, partizan uygulamaların oluşması, hizmetlerin tüm ülkede aynı düzeyde yürütülememesi, uzman personel eksikliği, mali noksanlık gibi zararları da bulunmaktadır (Gürbüz, 2019; 12).

Demokrasi kültürünün yerleşmesinde yerinden yönetim önemli bir araçtır. Yerinden yönetim kuruluşlarının; seçimle iş başına gelenlerce yönetilmesi, ayrı bütçelerinin olması ve özerk yönetime sahip olması özellikleri, kendilerini halkın taleplerine daha duyarlı yapmaktadır (Çevik ve Demirci, 2015; 51). Zaten temsil ve yönetime katılımı birlikte, yerel yönetimlerin üstlendiği görevleri yerine getirebilmesi için idari ve mali açıdan kendilerine yeterli olacak şekilde özerk olmaları gerekmektedir (Çiner ve Ozan, 2019; 443).

Yerinden yönetim örgütlenmeleri iki şekilde ortaya çıkmaktadır: yere göre (coğrafi) ve hizmete (işlevsel) göre. Yani, bir yerinden yönetim kuruluşu, sınırları belirli coğrafi bir alana göre örgütlenmişse yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu; coğrafi sınırı olmadan hizmete özgü olarak örgütlenmişse hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu olur (Çevik ve Demirci, 2015; 50).

KKTC'de anayasaya göre *“yerel yönetimler; bölge, belediye, köy ve mahalle halkının yerel olarak gereksinmelerini karşılamak üzere kuruluş ilkeleri yasa ile belirtilen ve karar*

organları seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileridir” (Anayasa madde 119). Anayasada belirtilse de bölge yönetimini KKTC’de görememekteyiz. Mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanması içinse yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu belediyeler görev yapmaktadır. Köylere hizmeti de 2009 yılı kanun değişikliğiyle belediyeler götürmektedir. Bunun dışında yerel nitelikte hizmet sunan bazı hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları da bulunmaktadır.

3.2.1. Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları: Belediyeler

Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları yani mahalli idareler, belirli bir coğrafyada ikamet edenlerin orada yerleşik olmaları dolayısıyla ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılamak ve menfaatlerini korumak amacıyla teşkilatlanmış yerinden yönetim birimleridir. Gerçekten de belirli bir yerde ikamet eden vatandaşların mahalli müşterek ihtiyaçlarını merkezden yönetimle karşılamak zordur, gereksizdir de. Bu sebeple mahalli idarelerin varlığı hem tabii hem de zorunludur (Gürbüz, 2019; 9). Bu mahalli idareler ülkelere de has özel idare, belediye, köy idaresi gibi birimlerle karşımıza çıkabilmektedir. KKTC’de mahalli idare olarak sadece belediyeler bulunmaktadır.

KKTC’de *“belediye, belde halkının ortak yerel gereksinmelerini karşılayan ve belde hizmetlerini gören kamu tüzel kişiliğine sahip yerel yönetim kuruluşudur. Belde, belediye kuruluşuna sahip yerleşim yerini anlatır” (51/995 sayılı Yasa madde 2). “Nüfusu 5001 ve daha fazla olan yerleşim birimlerinde belediye oluşturulması zorunludur” (51/995 sayılı Yasa madde 6). Nüfusu 5000’e kadar olan yerleşim yerleri kasaba olarak tanımlanırken 5000 üzeri yerleşim yerleri kent olarak tanımlanmaktadır.*

“Bir veya birkaç köyden oluşan bir yerleşim biriminde belediye kurulabilmesi için nüfusun, son genel nüfus sayımına göre 2000’den fazla olması ve yeni belde merkezinin

diğer belde merkezlerine en az 5000 metre uzaklıkta olması koşuldur” (51/995 sayılı Yasa madde 6). Bununla beraber, “bir veya birden fazla yerleşim biriminde oturan ve seçme yeterliliğine sahip bulunan kişilerin 1/3'nün yerleşim biriminde bir belediye oluşturulması için yapacakları yazılı ve imzalı müracaatları üzerine Kaymakam, kendi görüşü ile birlikte konuyu ilgili Bakan'a aktarır. Bakan, belediye kurulacak yerleşim biriminin; nüfusu, uzaklığı, coğrafya durumu, ekonomik ve sosyal potansiyeli, halkının ekonomik gücü, gelişme düzeyi ve gelir kaynakları, tarihi, turizm ve benzer özellikleri, belediye hizmetlerinin gereği gibi görülüp görülemeyeceği konularında gerekli incelemeyi yaptıktan sonra konuyu Bakanlar Kuruluna götürür ve Bakanlar Kurulu, uygun görmesi halinde Resmi Gazete'de yayımlayacağı bir kararla o yerleşim birimi veya birimlerinde oturan kişilerin belediye oluşturmayı isteyip istemediklerinin bir referandum ile saptanmasına karar verir. Referandum sonunda seçmenlerin belediye olmaya karar vermeleri halinde Bakanlar Kurulu, Resmi Gazete'de yayımlayacağı bir kararla söz konusu köy ve köyleri, kararda belirlenecek isim altında belediye olarak ilan eder ve gereği için konuyu ilgili Bakanlığa bildirir” (51/995 sayılı Yasa madde 7).

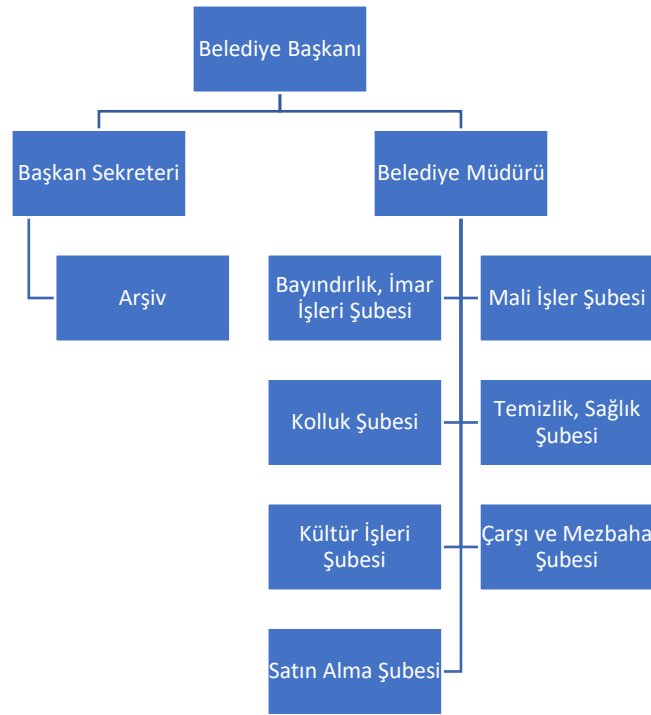
“Belediyeler, belediye kurulması için aranan koşulların ortadan kalkması halinde Belediye Meclisinin ve Kaymakamın görüşleri alınarak Bakanlar Kurulunun Resmi Gazete'de yayımlayacağı bir kararla kaldırılabilir. Ancak belediyenin kaldırılması Belediye Meclisinin görev süresinin sona ermesine bırakılır. Bu şekilde tüzel kişiliğini kaybeden belediyelerin hak ve borçları, Bakanlar Kurulu kararı ile maliye işleriyle görevli Bakanlığa, taşınır ve taşınmaz malları ise içişleriyle görevli Bakanlığa devredilir” (51/995 sayılı Yasa madde 10).

“Belediyelerin, beldenin gelişmesi ve belde halkının esenlik, refah ve mutluluğu konusunda ortak yerel gereksinimlerin çağdaş bir anlayış ve demokratik bir tutum ile ele

alınır karşılanması görevleri vardır” (51/995 sayılı Yasa madde 15). Genel itibarıyla sağlık ve sosyal yardımlarla, imarla, ekonomi ve çalışma hayatıyla, esenlik ve güvenlikle, eğitim, kültür ve turizmle, tarımla, ulaşım ile ilgili görevleri yerine getirir.

Sayılan görevleri yerine getirmek adına her belediye için Belediye Dairesi kurulur. Daire, belediye hizmetlerinin yürütülmesi görevini Belediye Başkanının gözetim ve denetimi altında belediye personeli yardım ile yerine getirir. Belediyenin etki ettiği nüfusa göre teşkilatında birim sayısı ve kadrolar farklılaşmaktadır. Belediyenin; Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi olmak üzere 2 organı bulunmaktadır.

Şekil.8. Güzelyurt Belediye Dairesi Teşkilat Şeması Örneği*

*Kaynak: Güzelyurt Belediyesi.

“Belediye Meclisi, belediyenin genel karar organıdır. Belediye Meclisi, 5/1976 sayılı Yasa kurallarının öngördüğü esaslara göre halk tarafından 4 yıl süreyle seçilmiş üyelerden oluşur. Belediye Meclisi, belediyeye verilmiş bulunan görev ve yetkiler çerçevesinde,

belde halkını ilgilendiren yerel konuların karara bağlandığı en yetkili kuruldur” (51/995 sayılı Yasa madde 37). Belediye meclisi kararları 7 gün içerisinde halka ilan edilir ve yürürlüğe girer. Yine karar tarihten itibaren 15 gün içerisinde kararlar İçişleri Bakanlığına bildirilir. Belediye meclisinin; belediye bütçesini hazırlamak, çalışma plan ve programlarını yapmak, aylık hesaplar ile yıllık kesin hesabı yapmak, imar ve uygulama programlarını kabul etmek, plan ve projeleri kabul etmek, borçlanmaya karar vermek, belediye adına imtiyaz vermek, taşınmaz ile taşıt alımına ve satımına karar vermek, toplu sözleşmelerini onaylamak gibi görev ve yetkileri vardır (TEPAV, 2012). Belediye Meclisi üye sayısı, nüfusa göre 6 ile 16 arasında değişiklik göstermektedir.

“Belediye Meclisi her ay en az 1 kez toplantı yapar. Belediye Meclisi toplantıları halka açık olarak gerçekleştirilir. Belediye Meclisi alacağı bir kararla kapalı toplantı yapabilir. Belediye Meclisinin çalışma usulü ve toplantı düzeni, Belediye Meclisinin hazırlayacağı bir tüzük ile saptanır. Belediye Meclisinin toplantı yeter sayısı, üyelerin salt çoğunluğudur. Karar yeter sayısı yasada veya tüzükte özel çoğunluk aranmadığı takdirde, toplantıda bulunanların basit çoğunluğudur” (51/995 sayılı Yasa madde 40).

“Belediye Meclisi, belediye ile ilgili her türlü konu ile yerel sorunları incelemek üzere komisyonlar kurabilir. Komisyonların kuruluşu ve çalışma usulü ile bu komisyonlara katılabilecek belediye personelinin, mahalle yönetimi üyelerinin ve yerel grupların temsilcilerinin komisyon çalışmalarına katılma şekli hazırlanacak tüzükle düzenlenir” (51/995 sayılı Yasa madde 47). Komisyonlarda halktan kimselerin bulunabilmesi halkın yönetime katılması anlamında önemlidir.

“Belediye Başkanı ise belediyenin yürütme organı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Ayrıca Belediye Meclisinin başkanıdır” (51/995 sayılı Yasa madde 52).

Belediye Başkanı da 5/1976 sayılı Yasa'da yer alan esaslar çerçevesinde halkça 4 yıl süreyle seçilir. Belediye başkanı için faaliyetlerinin yetersizliği sebebiyle gensoruyla düşürülmesi veya seçmen tarafından geri çağırılması gibi denetim yolları düzenlenmemiştir (TEPAV, 2012).

∞

“Belediyeler, kaynakların tahsis ve kullanımında, verimlilik ve maliyetin geri dönüşü esaslarını dikkate alırlar. Belde halkına götürülen ve sosyal amaçlı hizmetler dışındaki her türlü hizmetin bedeli, hizmetlerden yararlandırılan kullanıcılardan uygun bir şekilde tahsil edilir. Ayrıca devlet tarafından, kalkınma plan ve programlarında belediyeler için öngörülen hedeflere ulaşılmasını gerçekleştirmek, belediyeleri teşvik etmek ve değişik sosyal ve ekonomik kalkınma düzeyinde bulunan belediyeler arasında hizmet dengesini sağlamak amacıyla bu belediyelere mali yardım yapılır” (51/995 sayılı Yasa madde 77).

Bu, merkezi idarenin belediye ile olan ilişkisinden birisidir. Yine 51/995 sayılı Yasa'nın 129. maddesine göre *“merkezi idarenin, belediyelerin gereksinim duydukları konularda bilgi ve hizmet katkısında bulunmak, belediye sınırları içerisinde merkezi yönetim birimleri ile belediyeler arasında iş birliği, eşgüdüm ve yardımlaşmayı sağlamak, hizmet standartlarını saptamak, izlemek ve uygulanmasını sağlayıcı önlemler almak gibi görevleri bulunmaktadır.”* Bu görevlerinin yanında hizmetlerin ne derece yerine getirildiğini denetlemek gibi yetkiler merkezi idareye verilmemiştir. Bunun dışında Belediye Meclisi kararları, mülki idare onayına veya denetimine de tabi değildir. Bu bakımdan idari vesayet, belediyeler üzerinde pek işletilmemektedir. Belediye üzerindeki denetim sadece belediye bütçesi ve belediyelerce hazırlanan tüzükler üzerindedir. (Keleş v.d., 2017; 70)

“Belediye gelir ve giderleri yıllık bütçelere göre yürütülür. Bütçe, belediyenin bir mali yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir; bunların uygulanmasını ve yürütülmesini

sağlar. Mali yıl devlet mali yılının aynıdır” (51/995 sayılı Yasa madde 112). “Belediye bütçe tasarısı Belediye Başkanı tarafından kanun kurallarına uygun olarak hazırlanıp gerekçesi ile birlikte Kasım ayı başında Belediye Meclisine sunulur” (51/995 sayılı Yasa madde 113). “Belediye Meclisi, en geç Kasım ayı sonuna kadar bütçeyi aynen veya gerekli gördüğü değişiklikleri yaparak kabul eder. Bütçenin görüşülmesi ve onaylanmasına ilişkin hususlar Belediye Meclisince hazırlanacak tüzükle düzenlenir. Belediye Meclisince onaylanan bütçe 10 gün içerisinde ilgili Bakanlığa sunulur” (51/995 sayılı Yasa madde 114). “Bakanlık, Belediye Meclisince kabul edilen bütçeyi, gelişinden başlayarak 15 gün içerisinde, kanun kurallarına aykırılık varsa, denk değilse veya maddi hatalar varsa düzeltilmek üzere Belediye Meclisine geri gönderir. Belediye Meclisi, Bakanlıkça geri gönderilen bütçeyi en geç 10 gün içinde düzeltir ve Bakanlığa iletir. Belediye Meclisince düzeltilerek Bakanlığa gönderilen bütçe, en geç 7 gün içinde onaylanmak üzere Bakanlar Kuruluna sunulur. Bakanlar Kurulu bütçeyi 15 gün içinde onaylar. Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan bütçe kesinleşir ve yürürlüğe girer” (51/995 sayılı Yasa madde 116). “Herhangi bir sebeple, yeni yıl bütçesinin düzenlenememesi halinde bu işler tamamlanıncaya kadar eski yıl bütçesi uygulanmaya devam olunur” (51/995 sayılı Yasa madde 120). “Her yıl bütçenin kesin hesabı, Sayıştay tarafından denetlenir. Sayıştayca denetimi kesinleşen kesin hesaplar Resmi Gazete’de yayımlanır” (51/995 sayılı Yasa madde 119).

Öte yandan “belediyeler ile bunlara bağlı kurum ve işletmelerin ve bunların kuracağı birliklerin her türlü hizmet, hesap ve işlemlerini Sayıştay teftiş etmeye ve denetlemeye yetkilidir. Bakanlıklar da belde sınırları içinde kendi alanlarına giren konularda yasalarla belirtilen teftiş ve denetimde bulunabilirler” (51/995 sayılı Yasa madde 131).

Dış denetimin yanında iç denetimden söz etmek pek mümkün değildir. Belediyelerde iç denetim birimi ve müfettişlik bulunmamaktadır. Belediye Meclisinin de denetim yolları

yoktur. Oysa ki belediyelerin karar organı olmasının yanında Belediye Meclisleri aynı zamanda denetim organıdır. KKTC belediye yönetiminde denetim mekanizmasının olmaması büyük bir eksikliklerdir.

3.2.2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları

Devletlerin üstlendiği bazı hizmetler, özel uzmanlık ve teknik bilgi gerektirebilmektedir. Böylesi idari, iktisadi, sosyal, bilimsel, teknik ve kültürel alandaki uzmanlık gerektiren hizmetlerin, merkezi idare tarafından yerine getirilmesi oldukça güçtür. Bu nedenle söz konusu hizmetleri yerine getirecek, merkezi idare dışında örgütlenmiş kurumlar ortaya çıkmıştır. Bunlara da hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları denilmiştir (Gözler ve Kaplan, 2017; 35). Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını; kamu iktisadi teşebbüsleri, üniversiteler, bölgesel kuruluşlar, ajanslar, meslek kuruluşları, bağımsız idari otoriteler (düzenleyici ve denetleyici kurumlar) olarak sayabiliriz. KKTC anayasasında bu tür kuruluşlardan sadece Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi ile kamu niteliğindeki meslek kuruluşlarını görmekteyiz. Zaten hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının üstlendikleri görev ve yetki bakımından işlevsel olduğunu söylemek de biraz güçtür.

Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi

İdari kamu kuruluşu olarak sayabileceğimiz Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi, anayasa ve 73/1991 sayılı Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi (Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları) Yasası'na göre “devamlı mevcudiyeti olan, resmi mührü bulunan ayrı tüzel kişiliğe sahip anayasal bir kuruluştur. Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi, aynı tüzel kişilik içerisinde yer alan Kıbrıs Vakıflar İdaresi ile Din İşleri Başkanlığından oluşmaktadır. Vakıf kuruluşlarına, vakıflara, camilere ve diğer herhangi bir İslam dini kuruluşuna ait mallar da dahil olmak üzere vakıf mallarını ilgilendiren ve herhangi bir

suretle bunları etkileyen bütün konular kuruluşun görev alanına girmektedir” (Anayasa madde 131).

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

“Belirli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleğin genel menfaatlerini korumak ve geliştirmek, meslek disiplini ve ahlakını tesis gibi görevleri olan meslek kuruluşları KKTC anayasasına göre yasa ile kurulur ve organları kendileri tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir. Bu kuruluşların seçilmiş organları, bir yargı merci kararına dayanmaksızın, geçici veya sürekli olarak görevlerinden uzaklaştırılmazlar” (Anayasa madde 129). KKTC’de meslek kuruluşları olarak Kıbrıs Türk Barolar Birliği, Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Kıbrıs Türk İnşaat Müteahhitleri Birliği, Kıbrıs Türk Sanayi Odası, Kıbrıs Türk Ticaret Odası bulunmaktadır.

∞

Anayasal dayanağı olmayan kanunla kurulmuş kuruluşlar da elbette ki bulunmaktadır. İktisadi kamu kuruluşlarına Kıbrıs Vakıflar Bankası, Kıbrıs Türk Kooperatif Merkez Bankası, Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu, Kıbrıs Türk Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma Ltd. Şti.; sosyal kamu kuruluşlarına İhtiyat Sandığı Dairesi; bilimsel, teknik ve kültürel kamu kuruluşlarına üniversiteler, Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları, Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu, Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu, Bayrak Radyo Televizyon Kurumu örnek olarak gösterilebilir. Yine düzenleyici ve denetleyici kurumlar arasında Yayın Yüksek Kurulu, Rekabet Kurulu, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurulu yer almaktadır.

SONUÇ

Tarihsel süreçte Osmanlı ve İngiltere gibi özellikle iki medeniyetin uzunca süre hakimiyetinde olması, Osmanlı'nın mirasçısı Türkiye ile tarihsel bağının olması ve Türkiye dışında hiçbir ülkenin tanımıyor olması, stratejik konumundan da dolayı KKTC'yi incelenmesi gereken bir ülke yapmaktadır.

Osmanlı'nın fethiyle beraber Ada'da Türk nüfusu bir hayli artmıştı. İngilizlerin geçici olarak Ada idaresini ele almasıyla Rumlar, Türklere karşı çok daha tek vücut olmuşlardı. Ada'da asli olarak Türkler ve Rumlar olmak üzere iki farklı etnik köken varlığını sürdürmüştü. İlerleyen zaman sonrasında Türkiye'nin müdahalesiyle Ada, etnik köken itibarıyla bıçak gibi ortadan ikiye ayrıldı ve Türk tarafı kendi federe devletini ilan etti. Esas olarak Türk tarafının, Rumlar ve Türkler olmak üzere iki milletli iki federe devletten oluşan bir federasyon isteği vardı. Ancak üzerinde uzlaşma sağlanamamasından dolayısıyla Türk tarafında cumhuriyet ilan edildi ve bir ulus devlet inşası gerçekleşti. Ulus devlet ilanı KKTC'nin, merkezîyetçi ve üniter bir yapı olmasını sağladı. Halkın etnisite birliği, üniter devlet olma nedeninin ilk belirtecini oluşturdu. Tabii şunu da ifade etmek gerekir ki Türkiye ile KKTC arasında tarihsel bir bağın olması Türkiye'den politika transferine de neden olmuştur. Çünkü kurtuluş ve kuruluş sürecinde Türkiye, KKTC'nin her anlamda destekçisi olmuştur. Bu sebeple KKTC'nin anayasası ve devlet yapısı incelendiğinde Türkiye'den de izler barındırdığı görülebilir.

Sınırlı toprak yapısı, devletin üniter olması nedeninin bir diğeridir. KKTC'nin bir ulus devlet olmasının yanında küçük bir toprak parçasına sahip olması kendisini tekçi yapıya büründürmüştür. Bölge bir yana ülkede il bile mevcut değildir. KKTC, toprak üzerinde ilçe olarak bölümlenmiş; bucak, yerleşim yeri şeklinde kademelenmiştir. Mahalli

müşterek ihtiyaçların karşılanması için de belediyeler kurulmuştur. Küçük bir toprak parçasında federe devletlerin kurulması, yönetsel anlamda işlevselliğin sağlanamayacağı düşünüldüğünde üniter bir devletin gerekliliği ortadadır. Bir başka ifade de KKTC’de din, dil, ırk, mezhep, iktisadi ayrılıkların bulunmaması federe olmasına da engel olmuştur. Çünkü devletin federe olarak bölünebilecek bir unsuru mevcut değildir.

KKTC’de üç kuvvet organının yapı ve işleyişi tarihsel süreç içerisinde kesintisiz olarak süregelmemiştir. Ada üzerinde değişen hakimiyetler ve beraberinde yeni yapılanmalar, düzenli ve bütüncül bir erk dağılımının sistematik bir şekilde oluşmasına ve olgunlaşmasına ket vurmuştur.

Özellikle idareye baktığımızda, devlet teşkilatı ilkelerinin ve teşkilatlanmanın neye göre nasıl oluşacağını belirlediği tek bir düzenleme mevcut değildir. İdareyi düzenleyen mevzuat kargaşası yönetsel anatomiyi anlaşılabilir kılmaktadır. Modern dünyanın getirisiyle gelişen ve dönüşen kamu hizmetlerinde artış olması, Bakanlık sayısının anayasa ile sınırlandırılmasıyla da kurumlar üzerinde iş yüküne sebebiyet vermektedir. Bu da kurumların işlevsel çalışması noktasında sorun teşkil etmektedir. Aldığı sorumluluk bakımından büyüyen devlet varlığı göz önünde bulundurulduğunda Bakanlık sayısının arttırılarak dengeli iş bölümü yapılmalıdır. Bununla birlikte fazla merkeziyetçilik, yerele hizmet götürmede problem yaşatmaktadır. Bu nedenle merkezdeki yoğunluğun seyreltilmesi gerekmektedir. Gerek mülki idareye gerek yerel yönetim kuruluşlarına daha fazla görev ve sorumluluk verilmesi aksaklıkların giderilmesinde bir yol olacaktır. Aynı zamanda uzman personel istihdamı da büyük bir eksiklik. Kurumların, alanda uzman memur ihtiyacını karşılayacak düzenlemeleri hayata geçirmeleri gerekmektedir.

Bununla birlikte teŖkilatlar dŖzenli organizasyon olmamakla birlikte birimler de yetersiz ve yeknesak değildir. Birim eksikliği, bir birime fazla iŖ yŖkŖ yŖklemektedir. Hizmet birimlerinin niteliği, hangi bakımdan ayrıŖtıęı da pek anlaşılır değildir. Yine bağlı, ilgili ve iliŖkili kuruluŖların veya taŖra kuruluŖlarının merkezle olan bağı alışıl gelmiŖin dıŖındadır ve ayırımın neye gŖre yapıldığı muğlaktır.

Ŗzetle KKTC kŖcŖk bir Ŗlke olmasına karŖın karmaŖık ve etkin olmayan bir idare yapısına sahiptir. KKTC idaresi; uzmanlığın önemsenmediği, bŖyŖk, hantal, karıŖık ve dŖzensiz, kimi noktada da eksik bir yapı olarak karŖımızda durmaktadır. TŖm bunlar birlikte değerlendirildiğinde KKTC kamu yŖnetimini yeniden yapılanmaya gŖtŖrecek bir reforma ihtiyaç olduğu açıktır. KKTC'ye giydirilmiŖ idare bulmacası ancak bu Ŗekilde çŖzŖlebilecektir.

KAYNAKÇA

- 5/1976 sayılı Seçim ve Halkoylaması Yasası. Erişim: 29.07.2024.
<http://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/05-1976.doc>.
- 11/1981 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dairesi Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasası. Erişim: 29.07.2024.
<https://www.kktcb.org/upload/files/docs/cb-mevzuat.docx>.
- 15/1981 sayılı Başbakanlık (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası. Erişim: 29.04.2024. <https://basbakanlik.gov.ct.tr/Portals/1/15-1981.pdf>.
- 18/1978 sayılı Sayıştay Yasası. Erişim: 29.07.2024.
<https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/belgeler/Yasalar/Shared%20Documents/1978/18-1978.DOC>.
- 33/1988 sayılı Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasası. Erişim: 29.07.2024.
<http://cm.gov.ct.tr/Yasalar/230-5-2016.docx>.
- 51/1995 sayılı Belediyeler Yasası. Erişim: 29.07.2024. <https://cm.gov.ct.tr/Yasalar/51-1995.doc>
- 57/1977 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası. Erişim: 29.07.2024.
<https://evrakcm.gov.ct.tr/siteler/belgeler/Yasalar/Shared%20Documents/1982/25-1982.DOC>.
- Akyılmaz, B. (1995). Tarihi Gelişim İçinde ve Özellikle Montesquieu'de Kuvvetler Ayrılığı. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 43-60.
- Burhan, O. (2012). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Çeliksoy, E. (2021). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkezi İdare ve Yerel Yönetim Teşkilatı. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 10 (30), 579-592.
- Çevik, H. H., Demirci, S. (2015). Kamu Politikası. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiner, C. U., Zengin, O. (2019). Türkiye'deki Belediye Sisteminin 2000'li Yıllarda Yeniden Yapılanması: Demokrasi ve Etkinlik Açısından Bir Değerlendirme. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 37 (3), 439-470.
- Erdoğan, M. (2017). Anayasa Hukukuna Giriş. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2018). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Orion Kitabevi.

- Erengin, P. (2019). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yönetmel Coğrafyası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Eroğlu, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18 (54), 735-793.
- Eryılmaz, B. (2016). Kamu Yönetimi. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Gözler, K., Kaplan, G. (2017). İdare Hukukuna Giriş. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Güler, B. A. (2021). Türkiye'nin Yönetimi: Yapı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gürbüz, R. (2019). Türkiye'nin İdari Yapısı ve Kamu Görevlileri. Kocaeli: Kuram Kitap.
- Kaya, S. (2021). 1974-2017 Arası Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Siyasi Hayatı. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2), 193-215.
- Karasu K. (2017). Topraktan Bağımsızlaşma ve Merkezlesleşme Tartışmaları Çerçevesinde Kamu Örgütlenmesi. Memleket Siyaset Yönetim, 12 (28), 81-110.
- Keleş R., v.d. (2017). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Koday, Z. (1995). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'nin Coğrafi Özellikleri. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2, 17-45.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası. Erişim: 29.07.2024. https://cm.gov.ct.tr/dir_docs/9646521_Anayasa.pdf.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi İctüzüğü. Erişim: 29.07.2024. https://cm.gov.ct.tr/dir_docs/4729661_ictuzuk%20birlestirilmis%202024.doc.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Enformasyon Dairesi. Kıbrıs'ın Tarihçesi. Erişim: 14.07.2024. <https://pio.mfa.gov.ct.tr/hakkimizda/tarihce/>.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler. 2023 Faaliyet Raporu. Erişim: 29.07.2024. <https://www.mahkemeler.net/archives/7401>.
- Nohutçu, A. (2019). Kamu Yönetimi. Ankara: Savaş Yayınları.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü. (2018). Anayasa Hukuku. Kocaeli: Kuram Kitap.
- Öğretir, A. H. (2019). Maliye. İstanbul: 4T Yayınları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2017). Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı-Başkanlık Sistemi (Ankara). Erişim: 10.05.2024.
https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/yari_baskanlik.pdf.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) (2013). KKTC Devleti Fonksiyonel-Kurumsal Gözden Geçirme Çalışması. Erişim: 20.06.2024.
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1455090622-3.KKTC_Devleti_Fonksiyonel__Kurumsal_Gozden_Gecirme_Calismasi__ANA_RAPOR.pdf.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) (2012). KKTC Yönetimler Arası Yetki Paylaşımı ve Yerel Yönetim Sistemi Kurumsal ve Fonksiyonel Analizi. Erişim: 20.06.2024.
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1455008738-6.KKTC_Yonetimler_Arasi_Yetki_Paylasimi_ve_Yerel_Yonetim_Sistemi_Kurumsal_ve_Fonksiyonel_Analizi.pdf.

Ustabulut, B. (2020). KKTC'nin Hükümet Sistemi: Tartışmalar ve Çözüm Önerileri. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 47-70.

Vatansever, M. (2010). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12, 1487-1530.

ÖZET

Geçmiş tarihte Kıbrıs, farklı uygarlıklarca jeopolitik öneminden dolayı kontrol altına alınmak istenen yerlerden biri olmuştur. Ada, Osmanlı tarafından 307 sene gibi bir süre yönetilmesi sonrası bazı nedenlerle İngiliz hakimiyetine girmiştir. Osmanlı ve İngiltere gibi önemli iki medeniyetin uzunca süre hakimiyetinde olması, Osmanlı'nın mirasçısı Türkiye ile geçmiş bağının olması, Türkiye dışında kendisini tanıyan bir ülkenin bulunmaması ve jeopolitik önemi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) yönetsel anlamda incelenmesi gereken bir ülke yapmaktadır. Modern döneminde yasama, yürütme, yargı şeklinde üç kuvvetin yumuşak ayrılığını benimsemiş üniter yapılı KKTC, yarı-başkanlık hükümet sistemi ile varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada kamu yönetimi nosyonu içerisinde KKTC'nin yönetsel incelemesi yapılmaktadır. Bu doğrultuda KKTC'yi ulus devlet inşasına götüren tarihsel süreç ele alınmış, günümüz KKTC'sinin nasıl bir durumda olduğu açıklanmış, devletin siyasi yapısı ve hukuki düzeni ortaya konulmuş ve çalışmanın asli eksenini oluşturan yürütmenin idari fonksiyonu yani devlet teşkilatlanması değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kıbrıs, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, idare, idari yapı, yürütme, yönetim.

ABSTRACT

In the past history, Cyprus had been one of the places that different civilizations wanted to control due to its geopolitical importance. The Island, entered the British domination for some reasons after 307 years of rule by the Ottoman. The fact that it was under the rule of two important civilizations Ottoman and British, its historical connection with Türkiye the heir of the Ottoman, the fact that it is not recognized by any country other than Türkiye and its geopolitical importance makes Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) a country that needs to be examined administratively. In the modern period, the unitary TRNC, which has adopted the soft separation of three forces in the form of legislative, executive and judiciary, continues to exist with the semi-presidential government system. In this study, an administrative examination of the TRNC was carried out in the notion of public administration. In this respect, the historical process that led the TRNC to the construction of the nation state was discussed, the current situation of the TRNC was explained, the political structure and legal order of the state was revealed and the administrative function of the executive, that is the state organization which constitutes the principal axis of the study, was evaluated.

Keywords: Northern Cyprus, Turkish Republic of Northern Cyprus, administration, administrative structure, executive, management.